

SEX- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNING

En kvalitativ studie om flickors och
pojkers uppfattningar om
undervisningen i skolår 7-9

SEXUAL EDUCATION

A qualitative study about girls' and boys'
perceptions of education in secondary school

Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå 15 Högskolepoäng
Hösttermin 2010

Louice Andersson

Handledare: Gunbritt Tornberg
Examinator: Monica Johansson

Resumé

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15 hp
Högskolan i Skövde

Titel: Sex- och samlevnadsundervisning - En kvalitativ studie om flickors och pojkars uppfattningar om undervisningen i skolår 7-9.

Sidoantal: 49

Författare: Louice Andersson

Handledare: Gunbritt Tornberg

Datum: Hötterminen 2010

Nyckelord: Sex- och samlevnad, skolår 7-9, flickors och pojkars uppfattningar, relevant undervisning, meningsfull undervisning.

Sammanfattning

Erfarenheten av och forskning om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan pekar på att undervisningen inte är till belåtenhet hos eleverna. För att utröna detta ytterligare valdes en studie med syftet att undersöka flickors och pojkars uppfattningar om innehåll och undervisningsmetoder inom sex- och samlevnadsundervisningen i skolåren 7-9. Hur undervisningen skall vara utformad för att kännas meningsfull för eleverna är av intresse i studien. Studien genomfördes utifrån en kvalitativ ansats med enkäter och gruppintervjuer som metod att skapa ett empiriskt material. Undersökningen genomfördes på två skolor. I enkätundersökningen deltog 47 elever och i gruppintervjuerna deltog fyra flickor och fyra pojkar. Resultatet visar att flickor och pojkar anser att sex- och samlevnadsundervisning är viktigt och att de fått en relevant undervisning under grundskolans senare år. Gemensamt för flickor och pojkar är att de vill ha en varierad undervisning av såväl innehåll som undervisningsmetoder. Viktigt är att den som undervisar i området skall vara väl insatt och ha stora kunskaper inom området. Den som undervisar får heller inte, anser eleverna, bli generad och tycka att det är pinsamt när eleverna ställer frågor. Eleverna i undersökningen saknar dock utrymme för diskussion i undervisningen. Studien visar även att eleverna uppfattar att en stor del av undervisningen läggs på frågor rörande sexualitet, könsorganens anatomi, könssjukdomar och preventivmedel. Däremot läggs endast en begränsad del utav tiden på samtal rörande samlevnad, vilket är ett område som eleverna efterfrågar i undervisningen. För att åstadkomma en meningsfull undervisning i sex- och samlevnad ur ett elevperspektiv förutsätts att eleverna får tillgång till information om vad undervisningsområdet skall innehålla. Genom förhandsinformationen kan eleverna ges inflytande i undervisningen. Av stor betydelse för eleverna är att läraren utgår ifrån elevernas frågor och vad eleverna känner är relevant för dem just nu.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp
University of Skövde

Title: Sexual education - A qualitative study about girls' and boys' perceptions of education in secondary school.

Pages: 49

Author: Louice Andersson

Tutor: Gunbritt Tornberg

Date: Autumn semester 2010

Keywords: Sexual education, secondary school, girls' and boys' perceptions, relevant education, meaningful education.

Summary

Experience and research of sexual education in school shows that the teaching is not valued as satisfaction by young people. To investigate this statement a study of girls' and boys' perceptions of content and teaching methods in sexual education in secondary school was conducted. How the teaching should be designed to be meaningful is of interest in the study. The study was conducted with a qualitative approach where the key is to get the different views. To gather the data both questionnaires and group interviews were used. The questionnaires study involved 47 students and group interviews four girls and four boys. The result shows that students believe that sexual education is important and that they had received a good education in secondary school. Common for girls and boys is that they want a varied teaching of both content and teaching methods. It's important that anyone who teaches in the area must have good knowledge. The students also think that the teacher must not be embarrassed and think it's embarrassing when students ask questions. Students in the investigation wants more time for discussions. The study also shows that a large part of teaching is on issues related to sexuality, genital anatomy, STD and contraception. On the other hand is only a bit of time about relationships, which is an area that students are asking for. In order to achieve a meaningful education, from a student perspective, requires that students gain knowledge of what the area contains in order to be able to have influence in teaching. By preliminary information students can be given influence in teaching. It's of great importance that the teacher understands students' questions and what students feel is relevant for them right now.

Innehållsförteckning

INTRODUKTION	1
BAKGRUND	2
STYRDOKUMENT OM SEX- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNINGEN	2
HISTORISKT PERSPEKTIV	3
<i>Historisk syn på sexualundervisning</i>	3
<i>Sexualundervisningens utveckling under 1900-talet</i>	3
VIKTEN AV SEX- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNING	4
VARIFRÅN UNGDOMAR FÅR SIN SEXUALUNDERVISNING.....	4
SEX- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNINGEN I DAGENS SKOLA	5
<i>Innehåll</i>	5
<i>Undervisningsmetoder</i>	6
<i>Lärarens roll i undervisningen</i>	6
TIDIGARE FORSKNING.....	6
<i>Innehåll</i>	7
<i>Undervisningsmetoder</i>	8
GENUSPERSPEKTIV I STUDIEN	9
CENTRALA BEGREPP.....	10
<i>Undervisningens innehåll</i>	10
<i>Undervisningens metoder</i>	10
<i>Meningsfull undervisning</i>	10
SAMMANFATTNING	11
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	12
METOD	13
KVALITATIV METOD	13
ENKÄTUNDERSÖKNING SOM DATAINSAMLINGSTEKNIK	13
GRUPPINTERVJU SOM DATAINSAMLINGSTEKNIK	14
MILJÖ VID INTERVJUERNAS GENOMFÖRANDE.....	15
URVAL.....	15
GENOMFÖRANDE.....	16
<i>Pilotstudie</i>	16
<i>Enkätundersökning</i>	16
<i>Gruppintervjuer</i>	17
BEARBETNING OCH ANALYS	17
<i>Enkätundersökning</i>	17
<i>Gruppintervjuerna</i>	18
SAMMANFATTNING AV STUDIENS METOD	19
FORSKNINGSETIK	19
STUDIENS TROVÄRDIGHET.....	20
RELIABILITET	20
VALIDITET	20
<i>Studiens reliabilitet och validitet</i>	21
RESULTAT	22
FLICKORS UPPFATTNINGAR	22
<i>Angående sex- och samlevnadsundervisningens innehåll</i>	23
<i>Angående undervisningsmetoder i sex- och samlevnad</i>	25
<i>Förslag på förbättringar för att nå en meningsfull undervisning</i>	25
POJKARS UPPFATTNINGAR.....	27
<i>Angående sex- och samlevnadsundervisningens innehåll</i>	27
<i>Angående undervisningsmetoder i sex- och samlevnad</i>	29

<i>Förslag på förbättringar för att nå en meningsfull undervisning</i>	<i>30</i>
DISKUSSION	31
METODDISKUSSION	31
<i>Kvalitativ metod och urval.....</i>	<i>31</i>
<i>Pilotstudie</i>	<i>31</i>
<i>Enkätundersökning</i>	<i>32</i>
<i>Gruppintervjuerna</i>	<i>33</i>
RESULTATDISKUSSION	35
<i>Vikten av sex- och samlevnadsundervisning</i>	<i>36</i>
<i>Innehållet i undervisningen.....</i>	<i>36</i>
<i>Undervisningsmetoder.....</i>	<i>38</i>
<i>Vad krävs för en meningsfull undervisning.....</i>	<i>39</i>
AVSLUTANDE REFLEKTION OCH SLUTSATS.....	41
FORTSATT FORSKNING.....	42
REFERENSER	43

Bilaga 1 – Brev till ansvarig lärare

Bilaga 2 – Enkätundersökning

Bilaga 3 – Intervjuguide

Introduktion

Tankar kring ett examensarbete om sex- och samlevnadsundervisningen i åk 7-9 startade för flera år sedan i samband med en träning jag var på. Under flera års tid har jag varit i kontakt med ungdomar som tränare inom olika idrotter. Vid ett tillfälle var det svårt att genomföra träningstillfället då flickorna jag tränade var väldigt fnittriga och viskade mycket till varandra. När jag frågade vad det rörde sig om fick jag efter ett tag svar ifrån en mycket generad flicka. Det visade sig att de nu hade sex- och samlevnadsundervisning i skolan och dessa flickor hade många frågor i ämnet. Jag frågade dem varför de inte tog upp dessa frågor i skolan och då svarade de entydigt att det kunde de inte göra. Läraren ville inte ha diskussioner under lektioner inom detta ämne. Det som togs upp på lektionerna var det som läraren själv hade planerat. Ytterligare några veckor gick och fler frågor dök upp vid våra träningstillfällen som vi då tog oss tid att diskutera för att flickorna skulle få en möjlighet att lyfta sina frågor. Eftersom jag dessutom studerar för att bli lärare inom naturvetenskap i dessa åldrar gjorde det mig nyfiken över hur läraren bedrev sin undervisning inom området. Jag frågade flickorna om detta och fick svaret att de hade fått se på film någon lektion och sedan hade de arbetat med instuderingsfrågor de övriga lektionerna. Något utrymme för diskussion fanns inte, nu skulle de ha prov sedan var det området avklarat. Under min verksamhetsförlagda utbildning, VFU, som jag haft under min utbildning har jag vid ett flertal tillfällen sett liknande undervisningsmetoder när det gäller sex- och samlevnad. Lärare som i andra områden har stort elevinflytande tar bort detta just inom detta område. Då jag frågat lärarna hur det kommer sig har svar jag fått varit att "det känns inte bra att diskutera elevernas frågor i klassen, någon kanske blir stött" eller "det är svårt att förbereda sig till lektionerna om man ger eleverna för mycket inflytande i detta område för man vet aldrig vad de kommer att fråga". Min uppfattning och erfarenhet är att sex- och samlevnadsundervisning är ett av de ämnesområden där man oftast inte behöver motivera sina elever för att lära sig. Elever i tonåren, flickor som pojkar, har ett intresse för att få kunskaper inom detta område. Min erfarenhet är att det inte alltid är viktigt att man som lärare har svar på elevernas frågor utan att det torde vara av betydelse att eleverna får lyfta frågor till diskussion av flera skäl. Sex- och samlevnadsundervisningen kan ur ett hälsoperspektiv ses som ett viktigt område, då sexuellt överförbara sjukdomar sprids mer i dagens samhälle och motiverar att det är viktigt att kunskaper når eleverna. Ett annat skäl är att få bort den sidan av sex och samlevnad som visas i TV och filmer. Den sida som visas där är, enligt min uppfattning, ofta en skev bild av verkligheten och som då kanske ger ungdomarna en felaktig bild av området.

Ovan beskrivna erfarenheter och reflektioner har bidragit till studiens problemfokus, vilket är flickors och pojkars uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och metod i skolår 7-9.

Bakgrund

I detta kapitel görs en teoretisk belysning av problemområdet utifrån aktuella läroplaner och kursplaner, historiska tillbakablickar, rapporter samt tidigare forskning. Vid sökning efter tidigare forskning uppstod en del svårigheter med att finna material. En del forskning har genomförts bland annat en studie i Skottland, Buston och Hart (2001), gällande sex- och samlevnadsundervisning. Dock var syftet med denna forskning att undersöka heterosexism och homofobi därför bedömdes inte denna forskning relevant i relation till föreliggande studies inriktning. Även i Norge har en studie genomförts gällande kunskaper som ungdomar har i området, Kraft (1993). Denna studie inriktade sig på kunskaper och hur de uppstått men inte ur ett skolperspektiv vilket gjorde att inte heller denna forskning var relevant för denna studie. En del studier ur ett lärarperspektiv har genomförts men inte heller dessa har varit relevanta i relation till denna studies avgränsning.

I slutet av kapitlet framhålls de för studien relevanta centrala begreppen. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av problemformuleringen samt studiens syfte och frågeställningar.

Styrdokument om sex- och samlevnadsundervisningen

Skolverket (1999) skriver i sin publikation att sex- och samlevnadsområdet är något som är ett ämnesövergripande kunskapsområde som rektorer ansvarar för att det integreras i olika ämnen. Några mål för området anges inte i skolans kursplaner. Däremot kan området tolkas in under uttalade mål i vissa ämnen och endast i ämnet biologi finns det mål rörande kunskap om sexualitet. Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94 (Skolverket 2006), framhåller att eleverna skall ha ett ökat inflytande med stigande ålder. Skolverket (1999) menar att för kunna undervisa i områden som dessa ställs krav på en öppen miljö där den vuxne utgår mer från ungdomars frågor än föreställningar som den vuxne har om vad denne tror sig vara viktigt för ungdomarna. Enligt Lpo 94 (Skolverket 2006) har skolan som uppdrag att förbereda eleverna att leva i samhället vilket medför att skolan skall förmedla kunskaper som behövs för att eleverna skall förstå den referensram som samhället gemensamt behöver. Många utav de frågor som tas upp i skolan är det etiska perspektivet av stor betydelse. Detta perspektiv är viktigt för att eleverna skall kunna utveckla sin förmåga till egna ställningstaganden. För att eleverna skall kunna se den egna verkligheten i globala sammanhang krävs ett internationellt perspektiv i undervisningen. Skolan har som uppdrag att diskutera vad som anses vara viktig kunskap idag samt vara aktiv i framtidens kunskapsutveckling. Skolan skall även ge utrymme för att kunskap finns i olika former samt att olika elever tar till sig kunskap på olika sätt. Elevernas egna erfarenheter är en del av den helhet som skolan skall använda sig utav för elevernas lärande och utveckling. Elevernas skall därför ha en varierad undervisning vad gällande såväl innehåll som arbetsformer. Något av innehållen som skall uppmärksammas är hälso- och livsstilsfrågor. Strävansmål för varje elev i Lpo 94 (Skolverket 2006) är bland annat att skolan skall sträva efter att eleverna gör medvetna etiska ställningstaganden, respekterar andras egenvärde och tar därmed avstånd ifrån kränkande behandling och förtryck. I Skolverkets (2000) kursplan för Biologi står det att ämnet syftar till att

eleverna skall få kunskaper och göra erfarenheter användbara för att respektera och främja omsorgen för sina medmänniskor. Ämnet skall även utveckla kunskap om människans funktion, människokroppens byggnad samt pubertetens inverkan. Frågor om sexualitet, samlevnad och kärlek behandlas i ämnet med utgångspunkten att varje individ skall ta ansvar för såväl sig själv som andra. I slutet av nionde året skall varje elev ha fått kunskaper om innebörden av befruktning, sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmetoder samt sexuallivets biologi.

Historiskt perspektiv

Nedan följer en kort beskrivning på hur sexualundervisningen förändrats och utvecklats genom historien. Material som använts i detta avsnitt är ifrån Skolverket.

Historisk syn på sexualundervisning

Centerwall (1995) skriver att sexualupplysning inte är något nytt. Böcker har publicerats sedan århundraden tillbaka. Föreställningar inom sexualitet har levt kvar ända sedan antiken och fram i modern tid. De sexuellt överförbara sjukdomarnas ökade spridning har speglat kravet på sexualupplysning. Det historiskt största argumentet *mot* sexualundervisning var att man inte skall "väcka den björn som sover". Argumentet var att ungas sexuella drift låg latent och att den kunde väckas med samtal om sexualitet. Det motsatta argumentet fördes av dem som var *för* en sexualundervisning. Dessa menade på att sexualiteten finns redan sedan barndomen som en inre kraft och bottnar i instinkt och biologi. I slutet av 1800-talet började man förespråka sexualupplysning i modern mening. Man ville då begränsa barnafödandet då det var medel mot fattigdom. Det ansågs dock att människan behövde tillfredsställa sin sexualdrift för sitt välbefinnande. I och med detta resonemang började information spridas om preventivmedel.

Sexualundervisningens utveckling under 1900-talet

I början av 1900-talet började Karolina Widström, den första kvinnliga läkaren, att undervisa på Stockholms högre flickskolor om sexualhygien, spridningar av könssjukdomar och korrekt information om fortplantning. År 1908 kom den första riksdagsmotionen med förslag om att skolor skall informera om sexuellt överförbara sjukdomar. Motionen avslogs och lika så hände med de återkommande motionerna under de följande åren. Trots att den generella sexualundervisningen avslogs ett flertal gånger infördes samtidigt viss sexualupplysning hos enstaka skolor. RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) bildades 1933 och de har haft en stor betydelse för att påverka lagstiftning och att forma en modern sexualsyn. Fram till 1938 var det förbud mot att sprida information om preventivmedel vilket var ett stort hinder för sexualupplysning. Detta år fick även kvinnan rätt att utföra abort under vissa omständigheter. Fyra år senare infördes det sexualundervisning på folkskolor och 1945 kom den första officiella handledningen för sexualundervisning. Under 1940- och 1950 talet publicerade Kinsey intervjuundersökningar angående det sexuella beteendet hos kvinnor och män. Studien visade att det man tidigare ansett att sexualiteten var för samlivet inom äktenskap inte överensstämde med allmänhetens sexuella vanor och liv. Den "björn" som tidigare ansågs sova gjorde inte detta dock hölls den inne genom

samhällets moral och regler. Kinseys studie fick en del kritik dels för dess genomförande samt att forskningen bedrevs inom ett område som han inte hade tidigare erfarenheter inom. Trots kritiken öppnade den upp ett nytt mer realistiskt sätt att se på människans sexualitet. Obligatorisk sexualundervisning i skolan infördes 1955 och året därpå kom den nya uppdaterade handledningen. Denna handledning byggde mycket på den tidigare. Dock hade framsteg gjorts då man även tog upp pubertet och inom undervisningen ville ge en etisk grund. Den nya handledningen fick kraftig kritik och ledde till en utredning tillsattes 1964. Utredningen var den största som genomförts i Sverige och den första någonsin i världen som byggde på ett urval som var representativt för hela befolkningen. Utredningen tog tio år att genomföra och låg sedan som grund för den handledning som Skolöverstyrelsen publicerade 1977.

Vikten av sex- och samlevnadsundervisning

Tecken i samhället visar att sex- och samlevnadsundervisningen är något som är nödvändigt. Socialstyrelsens olika rapporter framhåller vikten av undervisningen med följande fakta. Socialstyrelsen (2005) visar i sin studie att ett stort problem bland världens unga är de sexuellt överförbara sjukdomarna. Ungdomar i Sverige har en tendens att skydda sig mot oönskade graviditeter men inte mot olika sexuellt överförbara sjukdomar. Socialstyrelsen (2009) framhåller att under de senaste tio åren har klamydiainfektionen ökat kraftigt i Sverige. Klamydiainfektion ger i många fall inga symptom och därmed ökar smittorisken. En annan orsak till den stora ökningen hos smittan beror på att det idag är mycket vanligare att ha flera och tillfälliga partners. Tiden från sexualdebuten och till det man skaffar en mer stabil partnerrelation är betydligt längre nu än tidigare. Aktörer som arbetar med ungas sexuella hälsa måste få kunskaper om vilka metoder som är bäst lämpade i det preventiva arbetet. Socialstyrelsen (2009) anser att regeringen behöver utveckla, prioritera och samordna olika insatser på olika nivåer i samhället. Det är nödvändigt för att behandla detta prioriterade område för ungdomar och unga vuxna.

Varifrån ungdomar får sin sexualundervisning

Sexualupplysning kan ungdomar få på många sätt. Barnombudsmannen, Barn och Ungdomsförvaltningen samt Skolverket har kartlagt några av de vanligaste informationskällorna. Nedan följer en sammanfattning av deras resultat.

Såväl Barnombudsmannen (2004) som Barn och ungdomsförvaltningen (2008) har gjort inventering av varifrån ungdomar får sin sexualundervisning förutom ifrån skolan. De stora informationskällorna är tidningar, kompisar, tv-program samt föräldrars syskon. Ungdomarna uppgav även att de lär sig mycket i relationer och av kompisar. Även Centerwall (1995) tar upp att kompisar är en viktig informationskälla gällande sexualupplysning. Detta är mycket positivt och skall inte underskattas. Nackdelen med denna typ av information är att det ofta kan överdrivas och många missförstånd kan uppstå. Barnombudsmannens (2004) och Barn och ungdomsförvaltningens (2008) studier uppger olika resultat gällande information från porrsajter. Barnombudsmannens rapport visar att pojkar får information från dessa sajter medan Barn och ungdomsförvaltningens inventering visar att ungdomar får förhållandevis lite information ifrån dessa. Vuxna tror även att information kommer ifrån tv-serier och

dokusåpor. Ungdomarna säger även att de inte får så mycket information ifrån skolan utan det kommer lite överallt ifrån. I undersökningarna kom lärare och skolan först på tredje plats gällande varifrån ungdomar får sin sexualundervisning. Dock visar studien att informationen gällande könssjukdomar kommer till övervägande del ifrån skolan. Centerwall (1995) skriver att föräldrar har ett visst ansvar gällande sexualupplysning till sina tonåringar. Svårigheten är att som förälder bör man hålla ett visst avstånd och inte bli för närstående. Detta gör att en stor del utav upplysningen måste lämnas över till andra aktörer.

Sex- och samlevnadsundervisningen i dagens skola

I följande avsnitt har en sammanställning av Barnombudsmannen, Barn och Ungdomsförvaltningen samt Skolverket gjorts gällande vad ungdomar idag anser om den sex- och samlevnadsundervisning som de genomgått. Avsnittet är uppdelat i följande rubriker: Innehåll, Undervisningsmetoder samt Lärarens roll i undervisningen.

Barnombudsmannen (2004) har i sin årsrapport tagit upp att nästan alla ungdomar tycker att en sex- och samlevnadsundervisning är viktig dock är det så många som en tredjedel som missnöjda med den undervisning som de fått i skolan. Den undervisning som eleverna haft är huvudsakligen en kurs som man arbetat med under enstaka lektioner under ett antal veckor. Barn och Ungdomsförvaltningen (2008) framhåller istället att de flesta eleverna tycker att sex- och samlevnadsundervisning varit bra men de önskar en fördjupning i området.

Innehåll

Centerwall (1995) skriver att risker med undervisningen kan vara att frågeställningarna enbart handlar om riskerna att bli gravid samt riskerna att smittas av könssjukdomar. Den här formen av undervisning kan leda till att ungdomarna inte känner igen sig och undervisningen känns då inte lika meningsfull. Barnombudsmannens (2004) rapport visar att många elever känner att det saknades mycket i sexualundervisningen, vad eleverna istället vill ha i sin undervisning är svårare att reda ut. En förklaring till detta kan vara att eleverna inte vet vad för några kunskaper undervisningen kan innehålla. Då eleverna inte har kunskaper om vilka mål som finns i området gör det att eleverna inte kan vara med och påverka innehållet utan ansvaret för området ligger enbart på ansvarig lärare. Svar som ändå framkommer är att eleverna vill ha mer information om könssjukdomar, dess symptom samt hur man skyddar sig mot dem. I motsats till Barnombudsmannens rapport visar Barn och ungdomsförvaltningens (2008) att mycket av undervisningen i området just handlar om könssjukdomar samt vart man kan vända sig för ytterligare frågor i området. I båda rapporterna vill eleverna även ha mer tid för samtal om relationer och dess komplexitet. Även frågor av lite tyngre psykisk karaktär exempelvis om aborter efterfrågas. Fokusering på samlevnad är något som eleverna saknar i den undervisning som de fått samt att de känner att de behöver få svar på frågor som de ställt i samband med undervisningen.

Undervisningsmetoder

Enligt Skolverkets (1999) granskning som gjorts på ett 80-tal skolor är det de skolor där rektorn fullgjort sitt uppdrag med att integrera sex- och samlevnadsundervisningen i flera ämnen som bedöms ha en rikast undervisning inom detta område. Skolorna har tydliga mål och eleverna möter arbetsområdet i flera olika ämnen med olika arbetssätt. Detta medför att utrymme för samtal skapas och elevernas behov av varierad undervisning blir tillfredsställt.

Barnombudsmannens (2004) årsrapport visar att vanligast sker sex- och samlevnadslektioner i helklass, där genomgångar och uppgifter att besvara ur en bok används som metod. Barn- och Ungdomsförvaltningen (2008) framhåller också att eleverna själva får läsa i böckerna då läraren, enligt eleverna, varit för generad för att diskutera området. Kursen har sedan avslutats med skriftligt prov. I undervisningen har eleverna även möts av filmer som de inte ansett vara seriösa. Diskussioner kring HBT (Homo- Bi- och Transsexuella personer) frågor har också genomförts. Eleverna framhåller även att det är lättare att föra diskussioner i mindre grupper samt att det är viktigt att vara i grupper där man känner sig trygg. Eleverna har även en önskan om att vid vissa tillfällen vara uppdelade i pojk- och flickgrupper. Eleverna nämner även att många tar avstånd ifrån undervisningen för att den upplevs pinsam och svar som eleverna får av lärare gällande kärlek och sex är att man måste upptäcka det på egen hand. Ett förnyat arbetssätt i området är något som eleverna anser är nödvändigt.

Lärarens roll i undervisningen

Centerwall (1995) framhåller att många som arbetar med sex- och samlevnadsundervisning upplever att detta område är det som är mest spännande och tacksamt att undervisa i. Svårigheter med undervisningen är att i en klass eller grupp är eleverna olika gällande mognad och utveckling vilket gör undervisningen svårt att individualisera. Inom detta område är det särskilt viktigt som lärare att hålla gränsen mellan att vara personlig och att bli privat. Enligt Skolverkets (1999) granskning bör undervisande lärare ställa sig frågan om vad som är faktakunskap, samt när tillfälle ges ge eleverna möjlighet att själva reflektera över frågor som rör sex- och samlevnad. Barnombudsmannen (2004) skriver att vanligast är att klassläraren håller i området men det förekommer att man tar hjälp av skolsköterska eller ungdomsmottagningen. Barn- och Ungdomsförvaltningen (2008) framhåller att läraren har en mycket stor betydelse och en generad lärare gör att det blir svårt med diskussioner och dessa lektioner blir oftast inte bra. Eleverna framhåller även att det är nyttigt med att använda sig av barnmorska och/eller skolsköterska vid undervisningen då de har mer information och ger information på annat sätt än lärarna.

Tidigare forskning

Kommande avsnitt redovisar en sammanställning från tidigare forskning som bedrivits i området gällande ungdomars sex- och samlevnadsundervisning. För att spegla den tidigare forskningen är Moestrup- Jensen (2007), Bäckman (2003) och Burton (2006) aktuella referenser.

Moestrup-Jensens (2007) magisteruppsats har som syfte att studera vad pojkar, på gymnasiet, anser om den sexualundervisning som de fått. Undersökningen genomfördes med en kvantitativ metod. Trots att inte samma metod eller att studien inte riktar sig till samma åldersgrupp har den ändå relevans för föreliggande studie. I studien framkommer en del åsikter kring vad pojkarna anser om sin tidigare sex- och samlevnadsundervisning.

Bäckmans (2003) avhandling handlar om samlevnadsundervisning och tankar som ungdomar har gällande sexualitet. Bäckman har använt sig av observationer vid genomförandet av sin studie. Studien är genomförd på skolor som anses ha en ideal samlevnadsundervisning vilket gör hennes studie relevant för denna studie. Att jämföra elevernas åsikter på skolor som anses ha "ideal" undervisning med skolor som har en "normal" undervisning kan ge perspektiv på min studies resultat.

Även Burtons (2006) studie ifrån Storbritannien har relevans för min studie. Burtons studie har som syfte att undersöka 16-17 åringars kunskaper inom sexuell hälsa, att utforska effekten av sexualundervisning samt att identifiera varifrån ungdomar får sin sexualupplysning. Metoden som användes för att besvara frågorna var såväl enkäter samt fokusgrupper. Då det finns stora likheter mellan såväl Burtons syfte som metod med denna studie är Burtons resultat av största intresse.

Innehåll

Burton (2006) visar att ungdomar, i Storbritannien, har stora kunskaper gällande sex och samlevnad. Kunskaperna rör såväl sexuella relationer, dess konsekvenser samt könssjukdomar. Den nationella läroplanen i Storbritannien innefattar området "reproduktion" i ämnet Biologi. Eleverna däremot beskriver ämnet som ett personligt social- och hälsoområde. Eleverna tycker att undervisningen är bra men väldigt grundläggande då den mest berör könsorganens anatomi och sexuellt överförbara smittor. Istället hade eleverna gärna sett att de fått mer information om vart man kan få hjälp samt hur preventivmedel fungerar. Moestrup-Jensens (2007) resultatet visar även det att pojkarna i studien inte fått särskilt mycket ny kunskap, eller att deras självkänsla har stärkts under den undervisning de erhållit under gymnasiet. Även Bäckman (2003) framhåller vikten av att sex- och samlevnadsundervisningen inte bara skall handla om det sexuella och relationer utan även om att tonåringarna skall hitta sig själva. Att arbeta med frågor som rör självkänsla och deras eget värde skall vara en stor del av undervisningen. Pojkarna i Moestrup-Jensens (2007) studie svarar däremot att undervisningen har till viss del hjälpt några av pojkarna till att inte utsätta sig för risker. Eleverna i Bäckmans (2003) studie som, vid studiens genomförande, gick på gymnasiet anser att den största skillnaden på den undervisningen de nu har mot den sex- och samlevnadsundervisning som de haft på högstadiet är att den nu genomförs i dialogform till skillnad mot den katederundervisning de tidigare haft. Den tidigare undervisningen bestod mest av faktafrågor som rörde reproduktion, sjukdomar och skydd samt kroppsliga förändringar vilket de anser vara väl gammaldags och tråkig. Högstadiets undervisning bestod mer utav hur saker *är* medan den senare består mer av ifrågasättanden. Många elever talar om att det är viktigt att få insikt i vad andra tycker

samt att få höra representanter från det motsatta könet av vad de tycker i frågor om sex. Eleverna menar att det är viktigt att diskutera värderingsfrågor, fördomar och känslor.

Undervisningsmetoder

Burton (2006) undersökte två olika skolor i sin studie. Den ena skolan har inte haft mycket undervisning rörande känslor i sin sex- och samlevnadsundervisning. Den andra skolan har haft detta inkluderat i undervisningen men eleverna är inte nöjda med sättet som lärarna undervisar inom det. Eleverna i Burtons studie anser även att sexualundervisningen kom in för sent i förhållande till deras ålder. De önskar att de fått dessa kunskaper tidigare då det är viktigt att få informationen innan sexualdebuten. Då många ändå hade en gedigen kunskap i området redan innan ämnet togs upp i skolan måste ungdomarna erhållit sina kunskaper ifrån andra håll än skolan. Detta är något som ungdomarna i studien uppger. Mycket information kommer ifrån vänner, tidningar, tv och andra kunskapskällor.

Bäckman (2003) har i sin avhandling studerat sex- och samlevnadsundervisning på skolor med en ”ideal” samlevnadsundervisning. Undervisningen var upplagd på så vis att mycket av området genomfördes i form av dialoger för att lyfta fram oreflekterade fördomar och funderingar. Enligt Moestrup-Jensen (2007) bör man som lärare i området tänka på att lägga tid på elevernas frågor och funderingar. Även pojkarna i studien framhåller att värderingsövningar är en viktig del av sexualundervisningen. Det framkommer i studien erfarenheter om den utsatthet som eleverna kan uppleva vid denna form av undervisning. Dialoger inom undervisningsområde kan upplevas som mycket privat, eftersom eleverna delar med sig av sig själva. Även om det sker genom att skriva anonyma lappar med frågor kan känslan hos eleverna vara att de delar med sig av privata delar i sitt liv. En annan svårighet med denna typ av undervisning är att de elever som har lättare för att ta för sig i klassrummet ofta får ett större utrymme i klassrummet. Detta gör att de mer tillbakadragna eleverna kommer ha svårt att hävda sig och göra sina åsikter hörda.

Att undervisningen genomförs i klasser med både pojkar och flickor anser eleverna enligt Moestrup-Jensen (2007) är bra då de oftast är mer intresserade av vad det andra könet tänker kring frågorna som behandlas. Ställningstaganden inom det egna könet är ofta liknande eller i alla fall lättare att förstå än de i det motsatta könet. Svårigheter med könsblandade grupper är att pojkarna ofta upplevs som oseriösa och skämtar bort mycket. Förklaringen är att de ofta föll offer för gruppsyck samt omognad. Detta står i motsats till vad eleverna i Burtons (2006) studie vill ha. Eleverna här efterfrågar könshomogena grupper då det skulle leda till att fler kan känna sig mer avslappnade. Eleverna i Moestrup-Jensens (2007) studie anser inte att det ligger några skillnader i hur pojkar och flickor förhåller sig till sex utan mer i hur man bemöter de olika övningarna i klassrummet. De anser även att det är lättare att samtala seriöst med pojkarna en och en istället för i grupp. Även Bäckman (2003) framhåller vikten av diskussioner. Detta gör att eleverna får bekräftat att de oftast inte är ensamma om sina tankar och om åsikter kommer upp som läraren inte förutsett ges en möjlighet till diskussion. Eleverna ges en möjlighet att lära känna varandra, fördomar kan diskuteras och därmed ges en möjlighet till att öka toleransnivån kring olikheter.

Deltagarna i Moestrup-Jensen (2007) studie anser att det är den ordinarie läraren som skall undervisa i ämnet och knappt hälften tycker att det är bra med personal utifrån. Däremot anser eleverna i studien att det är viktigt att ha ett fungerande samarbete mellan skola och ungdomsmottagning. Eleverna i Burtons (2006) studie anser däremot att det skall vara någon utifrån som ansvarar för undervisningen. Det skall vara någon med mycket kunskaper och som känner sig bekväm och avslappnad. Det skall vara någon som ungdomarna kan prata med och ställa frågor till utan att det skall bli obekvämt.

Genusperspektiv i studien

Denna studie har ett genusperspektiv på så vis att eventuella skillnader i vad flickor och pojkar anser som viktigt inom sex- och samlevnadsundervisningen skall framhållas. Svaleryd (2003) definierar genus som den benämning vilket betecknar de båda kategorier mänskligheten blir inplacerad i kvinna/kvinnligt samt man/manligt. Genus innefattar inte bara vårt biologiska kön utan även vårt sociala och kulturella. Detta gör att genus är något föränderligt eftersom det påverkas av vårt kulturarv samt sociala miljö vi befinner oss i. Detta gör det även möjligt att tala om flera än två kön. Diskussioner i detta område handlar om hur vi beskriver och upplever våra könstillhörigheter samt hur vi hanterar att mänskligheten generellt uppdelas i två kategorier.

Forsberg (2006) beskriver i en forskningsöversikt kring ungdomar och sexualitet ett mönster i svensk forskning vad gäller flickors och pojkars skilda sätt att förhålla sig till frågor som har med sexualitet att göra. Det handlar om omgivningens bild vad som anses tillhöra ett kvinnligt respektive manligt förhållningssätt. Som ett exempel nämns att:

flickor och kvinnor förväntas agera respektabelt i sammanhang som har med sexualitet och relationer att göra /.../ olika förhållningssätt till pornografi, olika grad av ansvarstagande för preventivmedelsanvändning och smittskydd är andra områden där förväntningarna på könen skiljer sig åt (s.12).

Författaren påtalar dock att en förändring har skett och sker successivt vad gäller förhållningssättet och då främst för flickornas del.

Davidson (1996) menar att influenser av det feministiska tänkandet har förändrat förhållningssättet för sexualundervisning för unga kvinnor. Tidigare var undervisningen inriktad mot att hjälpa flickor att hålla sig ifrån problem medan det idag är mer inriktat på att uppmuntra flickor i sin sexualitet. Däremot kvarstår stereotyperna för hur män skall förhålla sig till sex. En uppgivenhet föreligger hos dem som undervisar och många anser att "boys will be boys" (s. 20). Även fast kvinnor gjort ett gott arbete med sexualundervisningen för pojkar behövs det att män engagerar sig i undervisningen för att motverka stereotypen om att män inte talar om sexualitet. Vi föds till kvinnor och män men vi lär oss vad som är kvinnligt och manligt. Med en ökad förståelse för hur kön påverkar våra attityder, känslor och beteenden kan en relevant sexualupplysning även erbjudas till unga män.

Genusperspektivet i föreliggande studie har fokus på det biologiska könet och de eventuella skilda uppfattningar som kommer till uttryck i flickors respektive pojkars svar i det empiriska materialet.

Centrala begrepp

Nedan följer en beskrivning av de begrepp som används i studiens genomförande, analys, resultat samt diskussion. Med undervisningen menas här sex- och samlevnadsundervisningen för skolans senare åldrar – skolår 7-9.

Undervisningens innehåll

Skolverket (2000) har som strävans mål att eleverna inom ramen för ämnet Biologi skall:

- utvecklar kunskap om människokroppens byggnad och funktion,
- utvecklar kunskap om pubertetens inverkan på individen.

Förutom ovanstående punkter skall även Biologi ge kunskap om sexuellt överförbara smittor, preventivmetoder samt kunskap om befruktning och vad det innebär. Till ämnet hör även att eleverna skall få kunskap om hur beroendeframkallande medel har inverkan på hälsan. Ämnets uppbyggnad och karaktär är av sådant slag att frågor som droger och hälsa belyses samt att utifrån egenansvar för såväl sig själv som andra behandlas frågorna gällande samlevnad, kärlek och sexualitet. Min uppfattning är att området sex- och samlevnad är ett brett område och utifrån olika aspekter kan det tolkas in vad som bör innefattas i området. Beroendeframkallande medel är något som inte alltid kopplas samman med detta område medan andra anser att det tillhör.

Undervisningens metoder

I kursplanen för Biologi står det att eleverna skall efter nionde skolåret

- kunna föra diskussioner om sexualitet och samlevnad och därvid visa respekt för andras ståndpunkter och för olika samlevnadsformer.

Skolverket (2006) framhåller även vikten av elevernas eget ansvar och inflytande. I skolan skall man främja elevernas förmåga att ta ansvar och ha inflytande. Eleverna skall vara delaktiga och ha möjlighet att påverka. Elevernas inflytande och ansvarstagande skall öka i takt med att eleverna mognar.

Kursplanen för ämnet Biologi poängterar därmed att eleverna skall arbeta inom detta område med hjälp av diskussioner. Skolans läroplan framhåller även vikten av att eleverna skall vara delaktiga i den verksamhet som skolan bedriver.

Meningsfull undervisning

I studien vill jag lyfta fram vad eleverna anser om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och utformning för att flickorna och pojkarna i studien skall anse att den är meningsfull, det vill säga är relevant för deras specifika behov som elever i skolår 7-9.

Sammanfattning

Sex- och samlevnadsundervisningen i åk 7-9 har brister gällande såväl innehåll som undervisningsmetod enligt de rapporter som är presenterade ovan. Barnombudsmannens (2004) årsrapport visar att vanligast sker sex- och samlevnadslektioner i helklass och har genomförts med hjälp av genomgångar samt uppgifter att besvara ur en bok. Barn- och Ungdomsförvaltningen (2008) framhåller även de att eleverna själva får läsa i böckerna då läraren, enligt eleverna, varit för generad för att diskutera området. Kursen har sedan avslutats med skriftligt prov. Rapporten visar att eleverna anser att det är av vikt att använda elevernas frågeställningar inom området. Socialstyrelsen (2005, 2009) visar att det blivit en ökning gällande spridningen av sexuellt överförbara sjukdomar och betonar behovet av utveckling, prioritering och samordningsinsatser inom flera nivåer i samhället. En relevant undervisning torde härmed vara av högsta prioritet för såväl elevens egen del som för andras. Att känna till riskerna samt hur man skyddar sig mot dessa ingår då i en sådan undervisning. Viktigt är dock att inte all fokus i undervisningen hamnar på detta område utan att utrymme ges för hela området sex- och samlevnad (Centerwall 1995; Skolverket 1999, 2000). Att ungdomar får mycket utav sin information gällande sex- och samlevnad ifrån andra informationskällor än skolan skall inte ses enbart som något negativt. Dock behövs det ges utrymme för att diskutera de eventuella felkällor samt missuppfattningar som kan uppstå då ungdomarna själva söker information (Centerwall 1995). Området skall även ge utrymme för de mer komplexa frågorna rörande relationer och sexualitet (Skolverket 1999, 2000). Det är även av stor vikt att i undervisningen arbeta med elevernas självkänsla och genom diskussioner samt ge ökande kunskaper inom området (Bäckman 2003). Eleverna behöver även kunskaper gällande pubertet för att på så vis hjälpa ungdomarna genom tonår med många förändringar (Burton 2006). Genomförda studier visar att elever anser att det är viktigt med sex- och samlevnadsundervisning och att den är av god kvalitet men kan förbättras.

Jag har funnit få studier inom problemområdet vad gäller elevers uppfattningar om vad som anses vara av vikt för en meningsfull sex- och samlevnadsundervisning. Syftet med denna studie är därför att genom ett elevperspektiv få fram vilket innehåll samt undervisningsmetoder som lämpar sig bäst för denna undervisning för att den skall kännas meningsfull för flickorna och pojkarna.

Syfte och frågeställningar

Studiens syfte formuleras enligt följande:

Studiens syfte är att studera elevers uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och metod i skolår 7-9, för att utröna aspekter av vikt för en meningsfull sex- och samlevnadsundervisning ur ett elevperspektiv. Syftet är också att belysa eventuella skillnader mellan flickors och pojkars uppfattningar.

- * Vad anser flickor och pojkar om den sex- och samlevnadsundervisning som de fått i skolår 7-9?
- * Vad menar flickor och pojkar att undervisningen i sex- och samlevnad i skolår 7-9 skall innehålla för att vara meningsfull för dem?
- * Hur anser flickor och pojkar att undervisningen i sex- och samlevnad i skolår 7-9 skall utformas för att vara meningsfull för dem?

Metod

I kommande kapitel beskrivs den metod som använts vid studiens genomförande. De olika begrepp som redovisas och förklaras är kvalitativ metod, enkätundersökning och gruppintervju som datainsamlingstekniker. En beskrivning av studiens genomförande görs. Även hur urvalet har skett och studiens trovärdighet samt forskningsetik redovisas i detta kapitel.

Kvalitativ metod

Stukát (2005) skriver att ur de humanistiska vetenskaperna har den kvalitativa metoden växt fram. Det kvalitativa synsättet har främst kommit från de filosofiska inriktningarna och lägger vikten på holistisk information. Detta synsätts huvuduppgift är inte att generalisera resultatet utan att tolka och skapa förståelse. Holme och Krohn-Solvang (1997) påpekar att några av den kvalitativa metodens utmärkande drag är att den intresserar sig för strukturer och sammanhang samt vill skapa förståelse och beskriver olika fenomen där en utav arbetsmetoderna är att använda sig av djupintervjuer utan fasta frågor med svarsalternativ. Forskaren vill med denna metod ha ett djup i undersökningen. Tolkningar eller uppfattningar som forskaren gör är det som redovisas i resultatet. Vid dessa studier är inte mängder och siffror det relevanta utan man visar på en totalsituation. Den kvalitativa metoden är även följsam då den får anpassas efter de olika deltagarna. Då denna studies syfte är att studera elevers uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och metod i skolår 7-9 är den kvalitativa ansatsen den bäst lämpade. Syftet är inte att utreda hur många elever som anser att undervisningen är bra respektive dålig utan att förstå elevers uttryckta uppfattningar. Att kunna gå in mer på djupet i frågorna möjliggör att eleverna får lyfta fram sina tankar och resonemang. Det viktiga i studien är att lyfta fram kvaliteter och egenskaper i elevernas uppfattningar

Enkätundersökning som datainsamlingsteknik

Enligt Trost (1994) är gruppenkäter den formen av enkäter som används i sammanhang där flera personer är samlade, som skolor, och lätt kan nås med ett frågeformulär. Vid tillfällen som dessa är ofta den som distribuerar frågorna tillgänglig och kan svara på eventuella frågor som rör enkäten. Viktigt är även att denna person motiverar de som skall svara för att få så bra svar som möjligt till studien. Andersson (1994) menar att vid en gruppenkät med ungdomar som svarande kan problem uppstå med att ungdomarna kommenterar frågorna och därigenom påverkar varandra inom gruppen. Vid enkätundersökningar får man ofta räkna med ett visst bortfall. Detta bortfall är i regel mindre vid gruppenkäter än vid andra former av enkäter. Enkätens utformning har stor betydelse för studien. Inledningsvis bör det finnas tydliga instruktioner samt en förklaring av studiens syfte och hur uppgifterna kommer att användas. Vid gruppenkäter kan denna information lämnas muntligt vid undersökningstillfället.

Trost (2007) påpekar vikten av att ha ett väl formulerat syfte innan enkätundersökningen genomförs. För att kunna ställa frågor som motsvarar studiens syfte måste detta vara klart formulerat. Trost framhåller även hur viktig layouten på enkäten är. Inte bara för att skapa intresse hos svarande utan även för egen del vid analysen. I åtanke bör man ha att

de svarande använder sig av olika pennor, skriver olika stort samt olika mycket. Om frågorna är kvalitativa och längre svar krävs måste utrymme för dessa svar lämnas. Vid utformning av frågorna är det viktigt att bara ställa en fråga åt gången samt att använda ett språk som är bekant för den som skall svara på frågan. Användandet av negationer bör även undvikas samt för långt formulerade frågor.

I denna studie genomfördes en kvalitativ enkätundersökning med hjälp av gruppenkäter och beaktande av det som nämnts ovan (se Bilaga 2). Enkätundersökningar kan vara av kvalitativ karaktär, det är inte metoden i sig som avgör huruvida en metod är kvalitativ eller kvantitativ utan frågornas formulering och svarens karaktär. I denna studie är det empiriska materialet skapat huvudsakligen ifrån enkätundersökningen. Enkätundersökningen användes för att få in en bredd av svarsalternativ då det tidsmässigt inte skulle vara möjligt att genomföra lika många intervjuer. Denna undersökning var även en metod för att starta tankeprocessen hos de elever som sedan skulle komma att medverka i gruppintervjuerna. Eleverna gavs en möjlighet att ta del av de frågor som de sedan skulle besvara och kunde på så vis vara mer förberedda inför gruppintervjun.

Gruppintervju som datainsamlingsteknik

Gruppintervjuer har också bidragit till skapandet av studiens empiriska material för att kunna besvara syftet med studien. Att eleverna gavs en möjlighet att genomföra intervjun tillsammans med sina kamrater kan ta bort/minska en del av den stress som annars kan uppstå i intervjusituationer. Tanken med gruppintervjuerna var att eleverna skulle föra en diskussion kring de olika frågorna istället för att känna sig utpekade och tvungna att svara på frågor de inte känner sig bekväma med att besvara. Intervjun utgick ifrån de svar som framkommit i enkätundersökningen. Intervjuns syfte var att bidra med en fördjupning av enkätundersökningens data samt att ge eleverna en möjlighet att diskutera och på så vis få fram svar av djupare karaktär. Trost (2010) menar att man som forskare skall sträva emot att intervjua en person åt gången om inte studiens syfte är att göra gruppintervjuer.

Gruppintervjuer är ofta komplicerade men kan fungera bra. Komplexiteten med intervjugrupper är att den sociala styrningen och grupprocesser får betydelse under intervjun. Det kan även leda till att de synpunkter som framkommer är majoritetsåsikter då de med andra åsikter inte vågar framhålla dessa. Wibeck (2000) skriver om valet mellan individuella intervjuer och gruppintervjuer och menar att vid gruppintervjuer framkommer en större bredd medan individuella intervjuer är mer djupgående. Holme och Krohn-Solvang (1997) påpekar att de sociala dimensionerna är ett viktigt element för intervjuer som genomförs i grupp. Vid gruppintervjuer förs en diskussion mellan de medverkande intervjupersonerna istället för den direkta kommunikation som annars är mellan intervjuare och intervjuperson. Situationen som uppstår vid gruppintervju påminner mer om vardagliga situationer där normalt uppfattningar skapas, genom grupptryck och påverkan. De åsikter som framkommer vid denna typ av intervjuer är de som skapas i det sociala samspelet där man utvecklar och formar åsikter och uppfattningar. Då man valt att genomföra gruppintervjuer skriver Wibeck (2000) att man skall sträva mot att ha minst tre grupper. Antalet grupper som behövs är relaterat till vad som studeras och dess komplexitet. För många intervjuer kan leda till en ohanterlig

mängd av material. Wibeck (2000) lyfter även fram frågan kring antalet medlemmar i gruppen vid intervjun sett från olika perspektiv. Viktigast att tänka på är att samtliga i gruppen känner att de har inflytande. I mindre grupper är det även lättare för medlemmarna att både ge och ta feedback samt ge uttryck för sina åsikter. Lämpligast är att ha grupper med fyra till sex medlemmar. För att bäst få fram åsikter bör medlemmarna inom gruppen vara homogena däremot bör de olika grupperna vara heterogena för att få in vidare åsikter.

Kvale och Brinkmann (2009) skriver att till intervjuer skrivs vanligen en intervjuguide för att strukturera intervjuens förlopp (se Bilaga 3). Guiden kan vara olika detaljerad beroende på hur strängt strukturerad intervjuaren vill ha den. För diskuterande intervjuer innehåller guiden oftast en översikt av de ämnen som skall diskuteras samt förslag till frågor. Frågorna bör vara utformade på sådant vis att de är korta samt lätta att förstå. Vid utformandet av intervjufrågor skall intervjuaren ha klart för sig vilka forskningsfrågor som skall besvaras och utifrån dessa utforma intervjufrågor som kan svara på intervjuarens forskningsfrågor. I föreliggande studie har intervjufrågorna enkätsvaren som bas och därmed karaktären som områden att diskutera kring.

Miljö vid intervjuernas genomförande

Intervjuerna genomfördes på elevernas skola då det är en miljö som eleverna är vana vid. Eftersom studien rör frågor kring deras utbildning blir det mer naturligt för eleverna att prata om detta i deras normala skolmiljö. Det är även viktigt att hitta ett samtalsrum där man kan sitta ostört från resten av verksamheten för att inte eleverna skall känna sig stressade och påverkade av andra som inte medverkar under intervjun. Intervjuerna genomfördes i ett mindre samtalsrum som var avskilt placerat ifrån den övriga verksamheten. Avskildheten medförde att respondenterna gavs en möjlighet att fokusera på intervjun. Intervjuerna genomfördes under elevernas ordinarie skoltid. Wibeck (2000) skriver om forskning som visar att storleken på rummen har betydelse för hur stor interaktionen kring en uppgift är. Små rum har visat sig ge mer intensiv interaktion från gruppen än vad den är i stora rum. Även rummets dekoration påverkar medlemmarnas intresse för uppgiften. Ett rum med mycket utsmyckning leder snabbare till att gruppen tappar fokus på uppgiften. Jag anser även att det är viktigt att välja en tidpunkt där inte eleverna känner sig stressade till andra aktiviteter. Efter skoldagens slut är inte heller något bra tillfälle då eleverna är både trötta och vill hem. Wibeck (2000) framhåller att de intrapersonella faktorerna som är avgörande vid gruppintervjuer då det individuella beteendet påverkar gruppens beteende. För att grupperna skall fungera så bra som möjligt är det viktigt att få en lämplig blandning i grupperna och att vid sammansättning av grupper ha i åtanke att det är olika faktorer som påverkar som ålder, fysisk framtoning samt personlighetsdrag. Även interpersonella faktorer är avgörande för hur samtalet kommer att bli, förväntningar på varandra inom gruppen påverkar. Att medlemmarna i gruppen har olika förväntningar är något som intervjuaren måste förstå.

Urval

Urvalet var ett så kallat bekvämlighetsval då studien genomfördes på två olika skolor där kontakt redan fanns (se Bilaga 1). Skola 1 är en utav två 1-9 skolor i en mindre kommun i södra Sverige. På denna skola medverkade 19 elever, 12 pojkar och 7 flickor.

Skola 2 är även den en 1-9 skola men i en större kommun i södra Sverige. På denna skola medverkade 28 elever, 16 pojkar och 12 flickor. Samtliga elever är i åldern 15-16 år. Eleverna blev valda utav den kontakt som fanns på respektive skola. Hur kontakt uppkommit med berörda skolor väljs här att inte presenteras då det kan röja skolornas rätt till konfidentialitet.

Efter det att enkätundersökningen genomförts sammansattes två grupper till intervjuerna. I vardera gruppen var det fyra respondenter som medverkade. Urvalet skedde utifrån elevens egen anmälan om deltagande eller genom en förfrågan om deltagande. Sammanlagt genomfördes två gruppintervjuer, en med flickor och en med pojkar. Intervjugrupperna var könshomogena för att säkra att så väl flickors som pojkars åsikter framkom.

Från början var tanken att endast den skola som här är namngiven som Skola 2 skulle medverka. Då en del problem uppstod med att återfå enkätsvaren ifrån respondenterna beslutades att ta kontakt med ytterligare en skola, Skola 1. Undersökningen genomfördes på Skola 1 och det empiriska materialet sammanställdes. Under tiden som dessa data sammanställdes lämnades enkätsvaren från Skola 2 in. Eftersom dessa enkätsvar som då återficks var av utförligare karaktär beslutades att även redovisa dessa i resultatet. Dock kunde inte någon gruppintervju genomföras på Skola 2 på grund av tidsbrist.

Genomförande

Nedan följer ett avsnitt gällande studiens konkreta genomförande. Genomförandet av pilotstudien, enkätundersökningen samt gruppintervjuerna redovisas.

Pilotstudie

Inför studien genomfördes en pilotstudie med tre ungdomar, två flickor och en pojke. Denna pilotstudie genomfördes muntligt där ungdomarna uppmanades att delge sina kommentarer kring enkätundersökningens frågeställningar. Utifrån dessa ungdomars respons kunde en del justeringar på frågorna göras samt att uppgifter framkom om vad för information som kan krävas i samband med att undersökningen skulle genomföras i klasser. Även frågor som senare kom att användas i studiens intervjuguide testades på denna grupp men då svaren inte var den samma ifrån pilotstudien och enkätundersökningen kunde inte samma intervjuguide användas utan en ny fick skapas utifrån de svar som framkom i enkätundersökningen. Svaren ifrån denna pilotstudie är inte inkluderat i studiens resultat.

Enkätundersökning

Enkätundersökningen genomfördes alltså på två skolor. Sammanlagt deltog 47 elever enligt tidigare redovisad fördelning. På Skola 1 var jag närvarande vid undersökningens genomförande och kunde förtydliga eventuella frågor som uppkom i samband med denna. Eleverna var här uppdelade i två könsheterogena grupper med 9 respektive 10 elever vardera gången. På Skola 2 närvarade jag inte vid genomförandet utan den kontakt som fanns på skolan hjälpte mig att genomföra enkätstudien.

Gruppintervjuer

När enkätundersökningen analyserats bildades en flick- och en pojkgrupp med fyra elever i vardera gruppen. Dessa grupper bildade de grupper som var med i en mer djupgående gruppintervju där svaren ifrån enkätundersökningen diskuterades. Eleverna som deltog i enkätundersökningen på Skola 1 blev tillfrågade om de ville medverka i en intervju. Några elever erbjöd sin hjälp och utifrån detta bildades de båda grupperna. När det sedan var dags för genomförandet av flickgruppens intervju var det tre av de fyra som anmält sig som inte var närvarande eller på andra sätt fått förhinder att medverka. Därför tillfrågades tre andra flickor ut till att medverka i gruppen. Gällande pojkgruppen var det en av pojkarna som glömt bort att de skulle medverka men ställde ändå upp på intervjun. En annan av pojkarna hade missuppfattat studiens syfte och trodde att han skulle diskutera sexualitet och inte undervisning, vilket även det gav sin prägel på intervjun. Intervjuerna spelades in, med elevernas godkännande, för att jag skulle få en större möjlighet att fokusera på elevernas samtal. Att skapa möjligheter för att kunna vara en så aktiv lyssnare som möjligt är en förutsättning för att kunna ställa följdfrågor till eleverna.

En intervjuguide (se Bilaga 3) skapades alltså inför intervjun baserad på de svar som framkommit i enkätundersökningarna. Denna guide var inte detaljerat utformat då det ansågs vara viktigare att följa elevernas diskussioner och ställa följdfrågor på det som eleverna redan diskuterade. Till intervjuerna skapades det kort med de tio vanligaste svaren ifrån enkätundersökningen på olika innehåll som eleverna arbetat med under sin sex- och samlevnadsundervisning. Dessa kort användes sedan för att eleverna under intervjuerna skulle få skapa en prioriteringslista på vilka innehåll som för dem var mest viktiga. Eleverna skulle även kunna motivera de val och prioriteringar som de gjorde.

Bearbetning och analys

Nedan följer en beskrivning av hur det empiriska materialet bearbetades och analyserades. Avsnittet är strukturerat utifrån de två datainsamlingsteknikerna som användes vid studiens genomförande - enkätundersökningen samt gruppintervjuerna.

Enkätundersökning

Enkäterna i studien sorterades manuellt, en skola åt gången. Först delades enkäterna upp i svar ifrån flickor och pojkar. Därefter genomgicks varje enkätfråga var för sig. I svaren söktes det efter ord som kunde beskriva elevernas uppfattningar gällande innehåll och metod. Ord som kunde beskriva undervisningens innehåll var exempelvis: könsorganens anatomi, puberteten och samlevnad. Ord som beskrev undervisningsmetoder var exempelvis: film, genomgångar, instuderingsfrågor. Ett ord som "diskussion" kunde innebära såväl innehåll som metod och var därför tvunget att analyseras i sitt sammanhang. I enkätsvaren söktes även efter ord som beskriver vad eleverna anser som meningsfullt i sex- och samlevnadsundervisningen. Samtliga eftersökta ord lyftes fram och sammanställdes i ett dokument. Dokumentet var format som en tabell med en rad för varje fråga. Tabellen hade även sju kolumner, en för de olika svarsalternativen, samt sex stycken för antalet elever som svarade enligt svarsalternativet. Eftersom respondenterna i Skola 1 var uppdelade i två grupper vid undersökningstillfället valdes att dela upp dem även vid analysen. Detta gav att Skola 1 hade två grupper och Skola 2

hade en grupp. Grupperna delades därefter upp i flickor och pojkar för att se eventuella likheter och skillnader på svaren ifrån de olika könen.

Vid genomgång av enkäterna undersöktes även eventuellt bortfall. I denna studie svarade alla tillfrågade på enkäterna. Dock hade svaren olika kvalitet och i vissa fall hade inte samtliga frågor besvarats eller besvarats på ett sätt som inte är relevant för studien. Detta gör att i vissa fall har endast delar av enkätsvaren används och ett bortfall på delar av enkäter har sorterats bort. Störst bortfall var det på enkätfrågorna 7, 8, 12, och 14 där majoriteten av respondenterna inte lämnat något svar. Något enstaka bortfall förekom även på frågorna 1, 3, 4, 5 och 6. Bortfall förekom även på frågorna 9, 10 och 11 men de var i mindre skala.

Trost (2007) skriver att vid analys av insamlade data som är i mindre mängd kan man som forskare manuellt sitta och sortera enkäterna i olika högar efter de svar som lämnats. Lämpligt kan vara att använda sig av någon form av kodning för att underlätta bearbetningen av materialet. Vid analysen bör man även se efter hur stort bortfallet blev. Ett för stort bortfall kan leda till ett snedvridet svarsresultat.

Materialet analyserades alltså efter studiens centrala begrepp: undervisningens innehåll, undervisningens metoder och meningsfull undervisning. Likheter och skillnader i svaren studerades för att se mönster i materialet. Jag utgick från studiens frågeställningar och sorterade in utsagor under respektive begrepp.

Gruppintervjuerna

Vid bearbetning och analys av data från gruppintervjuerna är det viktigt att ha i åtanke att det är gruppens åsikter som framhålls. Gruppens sammansättningar är av stor betydelse för intervjuens resultat. Wibeck (2000) framhåller att analys av gruppintervjuer oftast är svårare än analyser av individuella intervjuer. Viktigt att tänka på vid analys är att det är gruppens åsikter som framförs och inte individers. Vid bearbetningen transkriberades materialet ifrån den inspelade ljudfilen till skriven text. Transkriberingen av flickornas intervju gjordes tre dagar efter intervjun. Den inspelade intervjun var 15 minuter och 42 sekunder vilket i transkriberad text resulterade i sex stycken dataskrivna A4 sidor. Transkriberingen av pojkarnas intervju gjordes fyra dagar efter intervjutillfället. Den inspelade intervjun här var 12 minuter och 21 sekunder vilket i transkriberad text även det resulterade i sex stycken dataskrivna A4 sidor. Vid transkriberingen angavs inte respondenternas svar från individer utan som utsagor från gruppen. Eftersom det är gruppens svar som framkommer och inte individens är det inte heller relevant vem utav deltagarna i intervjun som svarade på den aktuella intervjufrågan utan det är svaret i sig som är det viktiga i den här studien. Korta delar utav intervjuerna gick inte att transkribera då ljudkvaliteten på upptagningen inte var av så pass hög kvalitet att det gick att uppfatta vissa delar. Efter transkriberingen söktes det efter samma typer av ord som vid enkätundersökningen för att fånga uppfattningar om undervisningens innehåll, metoder samt det som anses meningsfullt i undervisningen. Ord som beskriver vad eleverna anser och känner är även av intresse för att få fram eleverna åsikter i det aktuella ämnet. Efter att arbetat med den transkriberade texten valdes att än en gång lyssna på de båda intervjuerna för att kontrollera om min uppfattning av det resultat som framkommit efter att ha arbetat med texterna överensstämmer med den uppfattning som framkommer när intervjuerna lyssnas

igenom. Utifrån analysens resultat sorterades respektive uppfattningar in under de rubriker som finns i resultatkapitlet. En analys av interaktionen i gruppintervjuerna har inte genomförts, då den inte anses vara nödvändig för att förstå elevernas uppfattningar och ge svar på studiens syfte och frågeställningar.

Kvale och Brinkmann (2009) skriver att kvaliteten på utskriften av intervjun är något som sällan ifrågasätts men vars genomförande är annat än enkelt. Intervjun är ett samtal mellan människor där inte bara ord utväxlas utan även kroppsspråk, pauser och tonlägen är avgörande för innehållet. Detta är något som sedan är mycket svårt att återspegla i text. Översättningen från det muntliga till skriftliga är något som bygger på översättarens bedömningar och beslut hon/han tager i samband med översättningen. Transkribering innebär att ändra från en form till en annan. Försök till ordagranna utskrifter av intervjun leder ofta till konstruktioner som inte överensstämmer med vare sig muntligt tal eller skriftspråk. Frågan om utskriftens reliabilitet och validitet är svår att avgöra då det inte finns någon objektiv, sann omvandling ifrån muntlig till skriftlig form. Efter det att intervjuerna överförts till text kunde däremot arbetet med analysen starta. Texten markerades då efter studiens olika frågeställningar.

Sammanfattning av studiens metod

Studien genomfördes utifrån en kvalitativ ansats med enkäter och gruppintervjuer som metod. Eleverna i studien är till antalet 47 och är i åldern 15-16 år. Innan gruppintervjuerna genomförs delades enkäter ut till de berörda klasserna. Enkäterna som eleverna fick svara på berörde frågor kring sex- och samlevnadsundervisningens innehåll, metod samt relevans. Svaren på dessa enkäter låg som grund för den mer ingående gruppintervjun. Enkätens syfte var även att bidra till att eleverna som medverkade i intervjun fick en möjlighet att bli mer insatta i området och kunde på vis vara mer förberedda till intervjun. Målet med gruppintervjuer var att eleverna skulle fördjupa kommentarerna i enkäten. Gruppintervjuerna genomfördes endast på Skola 1 och bestod av fyra ungdomar i vardera gruppen. Grupperna sammansattes av eleverna och i samråd med ansvarig lärare. Det var viktigt att eleverna var motiverade att medverka samt att de kunde känna sig bekväma i samtalet då det kan upplevas som ett känsligt ämne att samtala om. Det genomfördes två gruppintervjuer, en med flickor och en med pojkar.

Forskningsetik

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2001) tydliggör att utgångspunkten för de forskningsetiska övervägandena är att individer inte på något sätt får utsättas för förödmjukelse, kränkning, fysisk eller psykisk skada. Forskare måste vid varje forskning göra ett övervägande för att se att deras forskning inte på något sätt riskerar att medföra negativa konsekvenser för berörda uppgiftslämnare eller tredje person på vare sig kort eller lång sikt. Inom det grundläggande individskyddet finns fyra olika krav:

- Informationskravet, de som är berörda av forskningen skall informeras om forskningens syfte.
- Samtyckeskravet, deltagare i undersökningen har själv rätt att bestämma om de vill medverka eller ej och hur länge de vill medverka. Då undersökningen är av

en etisk känslig karaktär och deltagarna är under 15 år bör samtycke finnas ifrån vårdnadshavare.

- Konfidentialitetskravet, uppgifter om personer som deltar i undersökningen skall ges största möjliga konfidentialitet. Uppgifterna skall tillhandahas på sådant vis att obehöriga ej kan ta del av dem.
- Nyttjandekravet, uppgifter insamlade för forskningen får endast användas för forskningens ändamål.

I denna studie har information getts till ansvarig klasslärare (se Bilaga 1). Efter deras godkännande har information getts muntligt till de berörda eleverna att de kan göra ett ställningstagande om de vill medverka i studien eller ej. Då samtliga elever är över 15 år behövs inget medgivande ifrån vårdnadshavare. Jag valde att i samband med studiens genomförande informera om de hur materialet kommer att användas, att uppgifterna kommer att behandlas konfidentiellt samt att det är frivilligt att medverka i studien. Denna information gavs både vid enkätundersökningen och sedan återigen vid intervjuerna för de elever som valt att medverka i dessa.

Studiens trovärdighet

I kommande avsnitt förklaras begreppen reliabilitet och validitet. Utifrån dessa begrepp diskuteras studiens trovärdighet.

Reliabilitet

Wibeck (2000) förklarar att:

Reliabilitet innebär att olika forskare oberoende av varandra, ska komma fram till samma resultat när de studerar ett material. Det innebär också att samma forskare ska kunna komma fram till samma resultat vid olika tidpunkter. (s. 119)

Viktigt är att studien har tillräckligt mycket data som utförligt har analyserats och redovisats. Forskarens egna ståndpunkter kan synas i studien då det är lätt att bara höra de åsikter som bekräftar ens egna och bortser ifrån de som inte passar in i egna tänkta mönster. För att kunna försäkra sig om studiens reliabilitet kan man låta flertalet forskare att oberoende av varandra analysera materialet och sedan jämföra och diskutera resultaten. En annan möjlighet är även att låta flera oberoende personer koda materialet. Dessa möjligheter är något som tar mycket tid och är nästintill omöjligt att genomföra. Ett alternativ är att låta någon analysera stycken av datainsamlingen för att på sådant sätt få en objektiv syn på materialet.

Validitet

Wibeck (2000) menar att validitet är ett omdiskuterat begrepp, istället kan man tala om begreppet trovärdighet. Med validitet menas att man i sin studie studerat det som från början varit avsett att studeras. Då intervjuerna genomfördes i grupp kan det finnas en fara för trovärdigheten då en del åsikter kanske inte framkommit då grupptryck spelar en stor roll. Validiteten påverkas även av vilken plats som intervjuerna ägt rum då främmande platser kan påverka deltagarnas känsla under intervjun. Ett sätt att stärka validiteten är att jämföra de uppgifter som framkommit i enkäterna med de uppgifter som framkom i intervjuerna för att se om resultaten varierar.

Studiens reliabilitet och validitet

Studien är genomförd med ett relativt litet antal respondenter vilket gör att inga större generaliseringar kan göras. Syftet med studien var att lyfta fram elevernas uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och metod samt meningsfullhet i skolår 7-9. För att kunna generalisera resultat ifrån studien hade ett mycket större antal respondenter varit tvungen att medverka men även då hade svårigheter uppstått eftersom det rör sig om individers uppfattningar som antas vara kontextbundet. Däremot kan resultatet bidra till en generell kunskap inom problemområdet.

Då undersökningen genomfördes på två olika skolor gavs det ändå en tydligare bild av vad flickor och pojkar ansåg om undervisningen. Eleverna hade vid sin undervisning följaktligen olika lärare som oberoende av varandra undervisade med olika innehåll och metoder. Att resultatet ändå blev ungefär det samma ifrån de båda skolorna speglar att ungdomarna ändå har ungefär samma uppfattningar inom området.

Vid enkätundersökningarnas genomförande kunde jag endast medverka på Skola 1. Detta gjorde att jag fick möjlighet att se hur eleverna reagerade på enkäten, vilka grupprocesser som försiggick samt att jag kunde svara på eventuella frågetecken som uppkom. Vid en enkätundersökning uppstår stora svårigheter med att fastställa hur sanningsenligt svaren som respondenterna lämnar är. En del kommentarer fälldes under genomförandet vilket påverkade gruppen och som då till viss del även kan ha förändrat svaren. På Skola 2 medverkade jag inte vid genomförandet vilket gör att jag inte kan uttala mig något om hur enkätundersökningen på den skolan genomfördes. Optimalt hade varit att genomföra hela enkätundersökningen i mindre och fler grupper samt att jag kunnat närvara då samtliga enkäter besvarades. Detta skulle kunna öka chansen för att individernas svar blir mer sanningsenliga då risken för kommentarer som påverkar respondenterna minskar. På grund av tidsbristen var det inte möjligt att genomföra enkäterna i mindre grupper. Dock visade svaren från respondenterna att de var av samma karaktär vilket stärker studiens trovärdighet.

Att endast en flick- och en pojkgrupps intervju kunde genomföras minskar studiens trovärdighet. Då intervjuer endast kunde genomföras på Skola 1 kunde inga förtydliganden angående enkätsvaren på Skola 2 göras. Att intervjuerna i sin tur till störst del förstärkte de resultat som framkommit vid de båda skolornas enkätundersökning stärker studiens trovärdighet. Några av eleverna som deltog i intervjuerna hade inte medverkat vid enkätundersökningen men ändå framkom samma typ av resonemang.

Resultat

Nedan följer en redovisning av studiens resultat gällande elevernas uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll, metod samt meningsfullhet. Förslag på hur undervisningen kan förändras för att nå en meningsfull undervisning belyses. Såväl enkäternas som intervjuernas svar redovisas tillsammans under respektive rubrik. Kapitlet är uppdelat i flickors och pojkars uppfattningar för att tydliggöra eventuella skillnader. Då enkätsvaren är anonyma och gruppintervjuerna behandlas som ett kollektivt svar anges inte källan till redovisade citat annan än att de är sorterade efter kön. Citaten är även sorterade efter skola när de är tagna ifrån enkätundersökningen.

Flickors uppfattningar

Nedan redovisas det resultat som framkommit i studiens enkäter samt gruppintervju angående flickors uppfattningar av den sex- och samlevnadsundervisning som de fått gällande relevans, innehåll och undervisningsmetoder. Sammantaget uttrycker flickorna en positiv bild av den erhållna undervisningen. Samtliga flickor hade sin sex- och samlevnadsundervisning under skolår 8 eller 9. Vilket även flickorna anser är en lämplig ålder att ha undervisning i inom just det här området. Motiveringarna till att detta är en lämplig ålder varierar till exempel att det är då man bli ”byxmyndig”, det är då man börjar utforska sin kropp, det är då de stora förändringarna sker i kroppen samt att det är då man är tillräckligt mogen att diskutera området, uttrycker de. En av flickorna i enkätundersökningen ifrån Skola 2 svarade:

15 år. Eftersom det är lagligt att vara 15 år minst för att ha sex och man måste veta vad man gör och vilka konsekvenser som följer.

Några flickor anser att man skulle få undervisning i området först när man gifter sig medan andra anser att det skulle vara bra att få den när man är yngre än 15-16 för att vara förberedd på puberteten innan man kommer in i den. Sex- och samlevnadsundervisning anser samtliga flickor i studien är viktigt med olika motiveringar. Flickor svarar att det är viktigt för att man lär sig saker, det är viktigt att lära sig om könssjukdomar samt att man inte vågar fråga hemma om detta och då är det bra att man får diskutera det i skolan. I enkätundersökningen svarade en flicka ifrån Skola 2 på frågan om hon ansåg att det var viktigt med sex- och samlevnadsundervisning i skolan följande:

Ja. För att alla vågar inte snacka om det med föräldrar och skäms så det är bra och viktigt att skolan har en bra undervisning.

Flickorna tycker även att det är viktigt för att de vill lära känna sin kropp samt förstå hur allt fungerar såväl inom sexualkunskap som inom puberteten. På frågan om vad de anser om den sex- och samlevnadsundervisning de fått svarar en av flickorna i enkätundersökningen från Skola 2 följande:

Den var jätte bra eftersom man förstog och fick lära sig om viktiga saker som man bör veta.

Någon flicka svarade både ja och nej på frågan men har ingen motivering till varför det inte är viktigt. Överlag visar alltså studien att flickorna är nöjda med den undervisning som de fått.

Angående sex- och samlevnadsundervisningens innehåll

Flickornas uppfattningar om den erhållna undervisningens innehåll och vad som anses vara av vikt för en meningsfull undervisning varierar mellan undersökningarna. Undervisning om preventivmedel och samlevnad/relationer toppar dock prioriteringsordningen, där alltså frågor som rör sociala aspekter uppfattas som ett meningsfullt innehåll. Det innehåll som framkom att flickorna har haft i sin sex- och samlevnadsundervisning är följande:

- Könnsorganens anatomi
- Könssjukdomar
- Preventivmedel
- Befruktning/sex
- Fosterutveckling
- Puberteten
- Samlevnad
- Diskussioner
- Menstruationscykeln.

Flickorna från Skola 1 har även besökt Ungdomsmottagningen.

Vid prioritering utav dessa områden är det framförallt fem områden som återkommer i flickornas lista. Det är preventivmedel, könssjukdomar, könnsorganens anatomi, puberteten samt menstruationscykeln. Resultaten på den prioriteringslista som flickorna genomförde under sin gruppintervju redovisas i tabell 1. Till områdena finns flickornas motiveringar. Motiveringarna är antingen sammanfattning av det som framkom under intervjun eller citat ifrån flickornas gruppintervju.

Tabell 1: Prioriteringslista av sex- och samlevnadsundervisningens innehåll med motiveringar ifrån flickornas gruppintervju.

Område	Motivering
1. Samlevnad/relationer	<i>"För det handlar mycket om det"</i>
2. Pubertet/kroppsutveckling	För det är det som händer nu. Bra att veta vad som händer hos sig själv och det motsatta könet.
3. Preventivmedel	<i>"Det är viktigt att skydda sig."</i> <i>"Och vad dom är bra för."</i> <i>"Och vad det finns för olika."</i>
4. Alkohol/droger	För att i tonåren börjar det bli mycket sådant.
5. Sex/befruktning	Bra att veta hur det går till

	<i>"Vad exakt som händer i kroppen."</i>
6. Ungdomsmottagningen	Ett bra ställe att gå till. Dom har mycket erfarenhet och man kan ställa frågor till dem som arbetar där.
7. Könssjukdomar	<i>"... det måste man ju veta om man har eller ja, hur man skyddar sig mot dom."</i>
8. Abort	Bra att veta om man blir gravid ung att man då har möjlighet att ta bort barnet.
9. Fosterutveckling	<i>"Det kanske är mer intressant för vuxna som kanske har mer planerat att så här... Vi kanske inte är så intresserade för vi kanske inte vill ha barn just nu." "Det känns inte så relevant just nu."</i>
10. Könnsorganens anatomi	Är inte så viktigt. <i>"Det är bara, ah, bara att plugga in lite ord, det sitter där och där det är egentligen inte så mycket mer..."</i>

Den största skillnaden på enkätundersökningens svar mot gruppintervjuns svar är att könsorganens anatomi som i enkätundersökningen är placerad i listan som något väldigt viktigt kommer utav flickorna i intervjun sist. Även könssjukdomar kommer relativt långt ner på gruppintervjuns lista medan alkohol/droger får en hög placering. Detta är ett område som flickorna inte ens har svarat i enkätundersökningen. Samt att Samlevnad/relationer fick i intervjun en toppplacering medan den i enkätundersökningen endast nämndes av ett fåtal elever.

Vid enkätundersökningens frågor angående vad som flickorna anser sig sakna i sex- och samlevnadsundervisningen är bortfallet mycket stort. Majoriteten utav flickorna har här valt att inte svara alls. Svar som ändå framkom var att de vill få information om abort och våldtäkter samt att man vill arbeta i blandade pojk- och flickgrupper för att lära sig om det motsatta könet. Diskussioner kring relationer var något som framhålls saknades i den undervisning de fått. Ytterligare svar som framkom var att man ansåg att man borde ha sett på porrfilm och/eller film, vad för film framkom inte i enkätundersökningen. I gruppintervjun som genomfördes ansåg flickgruppen att det som saknades i undervisningen var information om alkohol/droger. Detta nämndes bara vid någon enstaka lektion och det framkom inte särskilt mycket angående de negativa effekterna som alkohol och droger har på kroppen.

Eleverna i enkätundersökningen fick även frågan vad sex- och samlevnadsundervisningen skall innehålla för att den skall kännas meningsfull för dem. Här framkom det att information om preventivmedel och könssjukdomar som var viktigt. Även Ungdomsmottagningen och information kring vart man kan få hjälp är något som flickorna framhåller. Andra områden är abort, våldtäkter, puberteten, lagar och straff, samt känslor. Även mer generella svar som *allt* och *det viktigaste* framkom.

Angående undervisningsmetoder i sex- och samlevnad

Studien visar att inom detta område är det en stor variation på undervisningens utformning. En relevant undervisningsmetod där utrymme för diskussioner lämnas, uppfattas av flickorna som meningsfullt. Det är kommunikativa lärprocesser som efterfrågas. Undervisningsmetoder som framkom i enkätundersökningen var diskussioner, filmer/bilder, instuderingsfrågor, tester av olika slag, genomgångar, läroböcker samt Ungdomsmottagningen. När flickorna fick berätta vilka undervisningsmetoder som de anser är bra slutade resultatet med en stor fördel för diskussioner och filmer. Vikten av att besöka Ungdomsmottagningen var något som framhölls. Att det är variation i undervisningens upplägg är något som flickorna anser är viktigt. Men även läroboken kan ses som ett bra arbetsmaterial. I gruppintervjun framkom det en stor variation gällande undervisningsmetoder. Flickorna som medverkade i intervjun tycker även de att diskussioner och besöket på Ungdomsmottagningen var de bästa sätten att arbeta på. Flickorna i intervjun säger följande angående deras besök på Ungdomsmottagningen,

Vi fick skriva frågor anonymt och så tog hon upp det och hon pekade inte ut någon utan svara bara på frågorna och man kunde lita på att hon inte sa det till någon. Det var mycket där som vi diskuterade också det hade vi inte gjort före det.
(Citat ifrån flickornas gruppintervju)

Det förekom en hel del diskussioner i undervisningen men flickorna konstaterade att de efterfrågar mer av diskussioner i undervisningen. Mindre bra sätt är att bedriva undervisningen på är när läraren har genomgångar och skriver stödmeningar på tavlan som eleverna skulle skriva av. Respondenterna i gruppintervjun ansåg att de inte fick någon bra förklaring och att de inte helt kunde förstå lärarens sammanfattningar. I enkätundersökningens fråga angående mindre bra undervisningsmetoder är det ett mycket stort bortfall, majoriteten av flickorna lämnade inget svar alls på denna fråga. Svar som ändå framkom var att läroboken och filmer inte är någon bra arbetsmetod.

Förslag på förbättringar för att nå en meningsfull undervisning

I flickornas uttryck för uppfattningar kan utläsas att deras intresse och tankar handlar mycket om relationer, känslor samt pubertet, vilket också flickorna anser är områden som behöver förbättras i undervisningen.

När flickorna i enkätstudien skulle lämna förslag på förbättringar inom området blev det även här ett stort bortfall. Flickor svarade att det inte behövs, att det inte går, eller att de inte visste. Några förslag framkom dock, så väl i enkätundersökningen som gruppintervjuerna. Flickorna vill ha mer tid för diskussioner samt att man vill att någon expert på området utifrån skall komma och ha delar utav undervisningen. Flickorna i intervjun säger följande, vilket illustrerar kravnivån på den som skall undervisa inom området:

R - Finns det något som heter sexolog så kunde man ta in en sån.

...

I - Vad skulle det göra för skillnad, om ni tog in någon utifrån?

R - Då är det en mer expert som kan mer. Som man kan fråga frågor till. NO läraren kan ju lite om allt medan.

...

I - Är det viktigt att det är någon som verkligen kan området eller känns det som att läraren inte har tillräckligt mycket kunskaper?

R - Dom är inte experter, det är ju ändå en väldigt stor del av livet just nu.

...

I - Tycker ni att det är jobbigt att läraren har området? Det är ju ett ganska jobbigt område det kan vara lite pinsamt tycker ni att det är jobbigt att det är eran vanliga lärare som har det? När det är någon ni känner är det jobbigt att prata eller är det lättare när ni känner den.

R - Det är lättare när det är någon man inte känner tycker jag.

Medhåll ifrån övriga i gruppen

- För då skulle det vara lättare att ställa frågor, för dom hade man ju inte behövt träffa igen.

- Dom behöver man ju inte se igen.

(Citat ifrån flickornas gruppintervju)

Mer samtal om känslor är något som lyfts fram i enkätundersökningen samt att eleverna vill ha mer och modernare filmer/porrfilmer. Ett önskemål om mer seriösa lektioner är även något som efterfrågas. Eleverna på Skola 1 som påbörjade sin sex- och samlevnadsundervisning i år 8 för att sedan avsluta den i år 9 fick ett sommarlov mitt under undervisningen. I enkätundersökningen framhålls detta som negativt ifrån flickorna medan flickorna i gruppintervjun inte tyckte att det gjorde något. Respondenterna i intervjun önskar gärna att man fokuserar på det som är relevant för eleverna när man har undervisningen. I den ålder som de arbetar med detta område är det från ungdomarnas håll mycket fokus på relationer, känslor samt puberteten.

Alkohol och droger är även det något som bör finnas med i undervisningen enligt flickorna. Flickorna ifrån Skola 2 hade inte heller besökt Ungdomsmottagningen under sitt arbete i området och hade även en önskan om att i samband med undervisningen besöka den. Flickorna i intervjun ansåg även att det var bra att arbeta ämnesövergripande inom detta område. Detta gör att de får olika infallsvinklar inom de olika ämnena och de kan få en större förståelse. De lyfter även fram att det är ett viktigt område för eleverna i den här åldern och då är det viktigt att kunna få bra svar. Eleverna upplevde även att läraren till viss del skrattade bort deras frågor vilket gjorde dem osäkra nästa gång de hade en fråga. Flickorna i intervjun beskriver det på följande vis,

I - ... Är det något mer nu generellt som ni skulle vilja att, det här skall lärare tänka på när man har sex- och samlevnadsundervisning?

R - Det som vi har sagt, att man mer skall prata om det som vi, det som påverkar oss just nu och att man verkligen är öppen för frågor och inte tycker att det är pinsamt.

- Dom måste verkligen kunna. Inte prata bort utan kunna förklara så att man fattar och har man en fråga så får man inte skratta bort den.

- Nej.

I - Upplever ni ofta att läraren tycker att det är pinsamt att prata om?

R- Nej men när vi frågade vissa frågor så skrattade hon för att det var vissa konstiga frågor som vi undrade eller så här men man känner sig så osäker om någon skrattar. Och då vågar man inte fråga nästa gång. Och så skratta hon bort frågan och så.
(Citat ifrån flickornas gruppintervju)

Pojkars uppfattningar

Nedan redovisas de resultat som framkommit i studiens enkäter samt gruppintervju angående pojkarnas uppfattning av den sex- och samlevnadsundervisning som de fått gällande relevans, innehåll och undervisningsmetoder. Sammantaget uttrycker pojkarna en positiv bild av den erhållna undervisningen. Samtliga pojkar hade sin sex- och samlevnadsundervisning under skolår 8 eller 9, vilket även pojkarna anser är en lämplig ålder att ha undervisning i inom just det här området. Motiveringarna till att det är en lämplig ålder varierar; till exempel att det är då man bli "byxmyndig", det är då man börjar utforska sin kropp, börjar visa intresse av det andra könet, det är då de stora förändringarna sker i kroppen samt att det är då man är tillräckligt mogen att diskutera området. Pojkarna anser även att man skall ha sex- och samlevnadsundervisningen tidigare, innan de kommer in i puberteten för att vara förbered på vad som kommer. En av pojkarna i enkätundersökningen ifrån Skola 1 säger:

12-13 för att det är innan man är mogen så man kan förbereda sig för vad som kan hända i framtiden med din kropp m.m.

Detta var även något som lyftes i pojkarnas gruppintervju att det är bra med den undervisning som de fick i skolår 5 för att ha en del förståelse för vad som kommer att hända med kroppen. Någon av pojkarna i enkätundersökningen anser att undervisningen borde ligga vid 16 års ålder då man är mer mogen för denna typ av undervisning. Sex- och samlevnadsundervisning anser samtliga pojkar i studien är viktigt med olika motiveringar. Pojkarna svarar generellt att det är viktigt för att man lär sig saker, det är viktigt att lära sig om könssjukdomar samt att man inte vågar fråga om detta hemma och då är det bra att man får diskutera det i skolan. Pojkarna tycker även att det är viktigt för att de vill lära känna sin kropp samt förstå hur allt fungerar såväl inom sexualkunskapen som inom ämnet puberteten. En av pojkarna från Skola 2 svarar i enkätundersökningen

Ja för att man ska lära sig om hur kroppen fungerar genom puberteten och hur den kan vara till användning i den åldern

Några pojkar tycker att det kanske inte är så viktigt men att det är ett väldigt roligt område. Analysen visar alltså att pojkarna överlag är nöjda med den undervisning som de fått.

Angående sex- och samlevnadsundervisningens innehåll

Det innehåll som framkom att pojkarna har haft i sin sex- och samlevnadsundervisning är följande:

- Könnsorganens anatomi
- Könssjukdomar

- Preventivmedel
- Befruktning/sex
- Fosterutveckling
- Puberteten/Kroppsutveckling
- Samlevnad
- Diskussioner
- Droger/Alkohol
- Abort

Vid prioritering utav dessa områden är det framförallt fem områden som återkommer i pojkarnas lista. Det är preventivmedel, könssjukdomar, könsorganens anatomi, puberteten samt sex/befruktning. Nedan följer resultatet på den prioriteringslista som pojkarna genomförde under sin gruppintervju. Till områdena finns pojkarnas motiveringar. Motiveringarna är antingen sammanfattning av det som framkom under intervjun eller citat ifrån pojkarnas gruppintervju redovisas i tabell 2.

Tabell 2: Prioriteringslista av sex- och samlevnadsundervisningens innehåll med motiveringar ifrån pojkarnas gruppintervju.

Område	Motivering
1. Sex/befruktning	Bra att veta vad som händer så man inte bara gör utan varför. Bra att veta i tidig ålder.
2. Könssjukdomar	<i>"För att man skall veta att det finns farliga könssjukdomar som man ska skydda sig från."</i>
3. Preventivmedel	För att man skall kunna skydda sig mot olika könssjukdomar.
4. Pubertet/kroppsutveckling	<i>"Så man ska veta. Det är inte onormalt om man växer på nått annorlunda sätt än sina kompisar."</i> <i>"Man måste veta vad som händer i puberteten innan man hamnar där."</i>
5. Abort	Bra att veta att det finns som alternativ om det skulle hända att man blev gravid. <i>"Och om man inte är redo att ta hand om ett barn, om man är för ung eller om man inte har pengarna eller så."</i>
6. Alkohol/droger	<i>"Man ska ju inte hålla på med alkohol och droger då är det bra att veta vad som händer."</i> <i>"Och hur det påverkar en."</i>
7. Könsorganens anatomi	Bra att veta hur könsorganet är uppbyggt och vad olika delar har för

	funktioner.
8. Ungdomsmottagningen	<i>"Det är bra att man kan veta att man alltid kan gå till nått ställe och testa sig eller att man vill prata med någon."</i>
9. Samlevnad/Relationer	Det kommer med tiden.
10. Fosterutveckling	Det känns inte relevant just nu. <i>"För vi är inte kvinnor."</i>

Pojkarnas uppfattningar om den erhållna undervisningens innehåll och vad som anses vara av vikt för en meningsfull undervisning varierar inte mycket mellan undersökningarna. Undervisning om preventivmedel och sex/befruktning toppar prioriteringsordningen, där alltså frågor som i huvudsak rör instrumentella aspekter uppfattas som ett meningsfullt innehåll, det vill säga kunskaper som handlar om sakfrågor. Den största skillnaden på enkätundersökningens svar mot gruppintervjuns svar är att könsorganens anatomi som i enkätundersökningen är placerad i listan som något väldigt viktigt kommer i gruppintervjun väldigt långt ner. Annars är det stora likheter emot hur pojkarna i enkätundersökningen har resonerat. Dock har ingen utav pojkarna i enkätundersökningen tagit upp Ungdomsmottagningen som en del av undervisningen och bara någon enstaka har framhållit att undervisningen till viss del handlade om abort.

När respondenterna i gruppintervjun skulle besvara frågan om vad som saknades i sex- och samlevnadsundervisningen framkom inte här något svar. Frågan skämtades bara bort med svaret *"mer praktiskt"*. När samma fråga ställdes i enkätundersökningen var det även här ett stort bortfall. Svar som dock framkom är att pojkarna vill se mer porrfilm/film, grupparbeten blandat pojkar och flickor, besök på Ungdomsmottagningen samt förslag på sexuella ställningar. Eleverna fick även i uppgift i enkätundersökningen att svara på vad sex- och samlevnadsundervisning skall innehålla för områden för att den skall kännas meningsfull för dem. Något som endast pojkarna i undersökningen lyfte är att det var viktigt med könsorganens anatomi, sex/befruktning och samlevnad. I övrigt är svaren preventivmedel, könssjukdomar, Ungdomsmottagningen samt puberteten.

Angående undervisningsmetoder i sex- och samlevnad

Studien visar att inom detta område är det en stor variation i utformning av undervisning. En relevant undervisningsmetod där utrymme för diskussioner lämnas, uppfattas av pojkarna som meningsfullt tillsammans med läxor och frågor att själva fundera över. Det är dels den kommunikativa lärprocessen som efterfrågas. Metoder som framkommit i analysen är diskussioner, filmer/bilder, genomgångar, olika tester, instuderingsfrågor samt läroböcker. Pojkarna visar alltså på en stor variation gällande undervisningsmetoder inom detta område. När pojkarna i gruppintervjun skulle uppge vilka metoder som var bra och mindre bra framkom det följande svara.

I - Vilka undervisningsmetoder var det som var bra då?

R - Jag tycker alla var bra på sitt sätt.

- Man får en bra... vad säger man...
- Bra när man kan diskutera och sånt.
- Man ställer en fråga och alla har ju olika åsikter.

I - Vad var mindre bra då? Finns det nått sätt som ni inte tycker passar i undervisningen?

- R - Nej.
 - Nä.
 - Eller ja, när man får skriva.
 (Citat ifrån pojkarnas gruppintervju)

Pojkarna ansåg att det var viktigt med diskussioner. Samma fråga i enkätundersökningen visar även den att pojkarna tycker om att arbeta med olika metoder. Vid frågan angående vilka undervisningsmetoder som var mindre bra är det ett stort bortfall i enkätundersökningen. Svar som framkom var instuderingsfrågor och frågor. Tre av de fyra pojkarna i gruppintervjun ansåg att det skall vara NO-läraren som undervisar i området. De tyckte att NO-lärares kunskaper är tillräckliga för att undervisa på deras nivå. Den fjärde pojken tyckte att det skulle vara någon med mycket erfarenhet.

Förslag på förbättringar för att nå en meningsfull undervisning

I pojkarnas uttryck för uppfattningar kan utläsas att deras intresse och tankar handlar mycket om att få kunskaper inom området ur flera perspektiv men också om att dessa skall levereras på ett underhållande sätt, vilket också pojkarna anser är områden som behöver förbättras i undervisningen.

Pojkarna ifrån Skola 2 hade inte besökt Ungdomsmottagningen under sitt arbete i området och har en önskan om att i samband med undervisningen besöka den. Pojkarna vill även de ha mycket diskussioner för att få fram olika åsikter. Några ansåg att det borde vara mer filmer/porrfilmer i undervisningen samt att man bör arbeta mer pojkar och flickor tillsammans. Såväl i enkätundersökningen som i gruppintervjun framhölls en önskan om att göra undervisningen roligare.

I - ... Om ni bara får ge var sitt tips till lärare vad man skall tänka på när man har sex- och samlevnadsundervisning, för att den skall bli så bra som möjligt. Vad skulle ni ge lärarna för tips då?

- R - Va inte så seriösa, man kan skämta om det och.
 - Då tycker eleverna att det är roligare.
 - Då lyssnar eleverna mer.
 - Starta med ett skämt.
 (Citat ifrån pojkarnas gruppintervju)

Diskussion

I kommande stycken diskuteras studiens metod samt resultat. Utifrån dessa resultat kan sedan studiens slutsats dras. Först kommer studiens metoddiskussion som sedan följs av studiens resultatdiskussion därefter kommer studiens slutsatser.

Metoddiskussion

Nedan diskuteras de metoder som använts vid studiens genomförande. Avsnittet är strukturerat enligt följande: Kvalitativ metod och urval, Pilotstudie, Enkätundersökning samt Gruppintervjuerna.

Kvalitativ metod och urval

Den kvalitativa forskningsmetoden valdes eftersom studien hade som syfte att skapa en förståelse för elevers uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll, metoder och meningsfullheten med dessa. I enlighet med vad Stukat (2005) skriver passar detta angreppssätt bäst då huvuduppgift inte är att generalisera resultatet utan att tolka och skapa förståelse.

Urvalet var ett bekvämlighetsurval då studien genomfördes på skolor där kontakt redan fanns. Då lärarna på de aktuella skolorna sedan valde eleverna som medverkade i studien gjorde det att jag innan studiens genomförande inte hade haft någon kontakt med eleverna. Spekulationer kan göras huruvida resultatet hade förändrats om det var elever som jag sedan tidigare hade haft kontakt med istället medverkade i studien. Kanske hade elever som jag varit i kontinuerlig kontakt med haft en större inblick i studien samt varit mer angelägna att mer utförligt svara på frågorna. Detta är dock bara spekulationer. Vid genomförandet medverkade sammanlagt 47 elever, både 19 flickor och 28 pojkar. Att det blev en stor andel fler pojkar än flickor som medverkade i studien gav ingen större effekt på resultatet. Då syftet aldrig var att jämföra hur många av flickor respektive pojkar som uttrycker olika uppfattningar utan vad de ger uttryck för i uppfattningarna har inte antalet medverkande någon större betydelse. Att svar har framkommit ifrån respondenterna är det viktiga och en jämförelse mellan de båda könen kan ändå göras med det data som finns som underlag.

Pilotstudie

Innan datainsamlingen påbörjades genomfördes en pilotstudie med tre medverkande, två flickor och en pojke. Positivt med att genomföra den muntligt var att respons kunde ges på en gång på de frågor som ställdes. En diskussion hölls med de medverkande under hela genomförandet. Nackdelen var att när de aldrig svarade på frågorna skriftligt kanske en del frågetecken kring frågorna inte framkom då de direkt kunde kontrollera med mig vad som egentligen menades. Hur många av de tre som ansåg att någon av frågorna var svåra att tolka framkom inte heller eftersom samtliga fick förklaringarna till frågorna. Att pilotstudie inte heller genomfördes i en större grupp kan även vara en nackdel. De sociala faktorer som påverkar när ett flertal ungdomar skall besvara en enkät uteblev vid pilotstudien.

Enkätundersökning

Tanken var att undersökningen endast skulle genomföras på en skola, Skola 2. Då en del problem uppstod med återlämning av enkätsvaren genomfördes studien på ytterligare en skola, Skola 1. Att studien genomfördes på två skolor kunde ha varit av stor vikt om syftet varit att undersöka sex- och samlevnadsundervisningens variation på skolor. Fördelen som det istället medförde i denna studie var att en större mängd enkätsvar tillfördes till studien och analysen kunde genomföras med ett bredare empiriskt material.

Enkätundersökningar brukar generellt ses som en kvantitativ forskningsmetod. Dock valdes detta att genomföras med kvalitativa frågor då det inte hade varit möjligt att genomföra tillräckligt många intervjuer för att få ett brett underlag till studien. I enlighet med argument från Trost (1994) valdes gruppenkäter då det är en form som passar då man samtidigt vill nå ut till många respondenter på ett och samma ställe. Eleverna blev tillfrågade om de ville medverka men då undersökningen genomfördes i samband med förfrågan på Skola 1 gav det inte eleverna möjlighet att tänka efter huruvida de kände sig motiverade att medverka i studien. I likhet med vad Andersson (1994) framhåller med risker att göra enkätundersökning i en grupp med ungdomar framfördes en del kommentarer vid studiens genomförande som på olika sätt kan ha påverkat resultatet. Bland annat att när någon gav en kommentar om ett svarsalternativ som de andra eleverna tyckte var roligt följde de andra med och gav samma svar på frågan. Om de även utan den kommentaren hade svarat på motsvarande sätt går endast att spekulera i. Att eleverna dessutom satt relativt nära varandra under studiens genomförande kan även ha fått konsekvenser för resultatet då några av eleverna skrev av andra respondenter.

På Skola 1 lämnades information angående enkäten i samband med genomförandet. På Skola 2 medverkade jag inte vid genomförandet vilket gjorde att information endast kunde lämnas till ansvarig lärare och på enkäterna. Att inte kunna medverka vid genomförandet kan ha lett till att vissa missförstånd kan ha uppstått när respondenterna besvarat frågorna. Då den ansvariga läraren inte heller till fullo var helt insatt i vad som menas med frågorna kan en del bortfall kunnat minska genom att jag varit på plats och besvarat eventuella frågor.

Trost (2007) talar om vikten av en väl fungerande layout på enkäten. I denna studies fall var det inte några problem gällande utrymmena som lämnats för att besvara frågorna på. Däremot kan vissa frågor ha varit styrande då exempel varit medtagna i frågan. Syftet var att förtydliga frågeställningen men det kan istället ha lett till att eleverna svarade med de alternativ som fanns i frågan. Ett annat problem kan även ha varit att det varit för många frågor. När enkäten var på tre sidor var några av kommentarerna som uppkom att det var så mycket att skriva och några elever tröttnade. Detta kan vara en av orsakerna till de stora bortfallen på några av frågorna, vilket också kan ha påverkat resultatet.

Då materialet inte var av någon större mängd uppstod inte några problem med att använda manuell sortering. En del extra arbete gjordes i samband med sortering. Då respondenterna blev uppdelade i tre olika grupper, två grupper från Skola 1 och en grupp från Skola 2, gjordes en uppdelning som för studien inte var relevant. Dessa tre grupper delades sedan in i flickor och pojkar vilket gjorde att sammantaget arbetades det med

sex olika grupper. För studiens resultat var det endast intressant att dela upp grupperna efter flickor och pojkar, det vill säga två grupper. Detta hade även medfört att arbetet med materialet hade förenklats. Även sammanställningen hade kunnat förenklas om jag vid analysen använt mig av färdiga rubriker och kategoriserat in de olika svaren i de olika kategorierna. Detta valdes att inte göras med tanke på att det kunde medföra att något svar ifrån respondenterna inte hade passat in i de kategorierna och då blivit ett bortfall alternativt att man fått lägga till ytterligare en kategori och frångått sin ursprungliga analysstrategi. Istället valdes en strategi där en fråga i taget gick igenom och sökandet efter ord som beskrev uppfattningar som kunde härledas till studiens frågeställningar. Orden som söktes placerades sedan in i tabellen och varje nytt svarsalternativ fördes in i tabellen. På så vis blev alla svar som lämnades relevanta och inkluderade i studiens resultat. Trost (2007) skriver att vid analys av insamlade data som är i mindre mängd kan man manuellt sitta och sortera enkäterna i olika högar efter de svar som lämnats. Lämpligt kan vara att använda sig av någon form av kodning för att underlätta bearbetningen av materialet menar Trost, vilket var ett förfaringsätt som användes vid bearbetning och analys av enkätmaterial. Begreppen som kom till användning vid analysen var undervisningens innehåll, undervisningens metoder och meningsfull undervisning, vilket också påverkar vad jag som forskare ser i det empiriska materialet.

Gruppintervjuerna

Att datainsamlingen på Skola 1 startade sent var till en nackdel då det var förknippat med en stressfaktor. Eleverna som här medverkade i intervjuerna hade mycket kort tid på sig att bestämma om de ville medverka eller ej. Alla elever som tackade ja till att medverka i gruppintervjuerna hade inte möjlighet att besvara enkätfrågorna. Detta gjorde att en del av det syftet med enkätundersökningen raserades och eleverna hade inte den som hjälp för att förbereda sig till intervjun.

Att genomföra gruppintervjuer som följd på enkäterna gav en tydligare bild av vad respondenterna ansåg om innehåll och metoder i sex- och samlevnadsundervisning. I åtanke måste man dock ha att det är gruppens åsikter som framförs, inte individens. Studiens två tekniker att skapa data som underlag för att besvara studiens frågeställningar kan diskuteras som en fråga att stärka studiens resultat eller som en metodbrist då det handlar om två olika typer av insamlad data. Min bedömning är att de båda teknikerna stärker studiens resultat, då en överensstämmelse mellan de båda resultaten föreligger.

Trost (2010) menar att gruppintervjuer ofta är komplicerade och kan vara svåra att genomföra. I detta fall var genomförandet inte några större problem. Diskussionerna flöt på bra och respondenterna var aktiva under intervjun. Alternativt hade varit att genomföra intervjuerna individuellt vilket jag tror i detta fall varit svårare då det hade varit svårt att få elever att medverka. Eleverna ville inte känna sig utpekade och det dämpades när de i grupp och i stöd av varandra kunde framföra åsikter. Även Holme och Krohn-Solvang (1997) framhåller att gruppintervjuer kan liknas mer vid vanliga samtal. Wibeck (2000) skriver att när man valt att genomföra gruppintervjuer skall man sträva efter att genomföra minst tre sådana. Antalet intervjuer måste anpassas proportionellt till

det material man har. I detta fall genomfördes två gruppintervjuer, en med flickor och en med pojkar. En nackdel med detta är att det är en liten del av de som medverkade i enkäterna som fick möjlighet att föra fram sina åsikter ännu en gång. Dock var det inte möjligt att genomföra flera gruppintervjuer då det dels var brist på engagemang hos respondenterna, dels att det tidsmässigt inte skulle ha funnits någon möjlighet att hinna analysera ytterligare data. Med tanke på studiens storlek anser jag ändå att två gruppintervjuer ändå var ett rimligt antal. Då uppfattningarna ifrån gruppintervjun inte skiljde sig nämnvärt ifrån uppfattningarna vid enkätundersökningen säkerställs alltså härmed studiens resultat på ett tillfredsställande sätt. I enlighet med Wibeck beslöts det att göra grupperna vid intervjuerna könshomogena för att vara säkra på att såväl flickors som pojkars åsikter framkom.

Då intervjuerna genomfördes i ett av skolans mindre samtalsrum som var placerade något avskilt gjorde detta att intervjun kunde genomföras utan störningsmoment från den verksamhet som försiggick utanför rummet. Detta gjorde att respondenterna fick möjligheten att till fullo kunna fokusera på intervjun. Att de även satt samlade runt ett bord gjorde att de lätt kunde se varandra och känna sig delaktiga. Wibeck (2000) framhåller att storleken på rummet där intervjun genomförs är av betydelse då interaktionen mellan deltagarna i intervjun blir högre i mindre rum. Att intervjuerna genomfördes på skolan valdes dels för att det var lämpligast då eleverna vid tidpunkten för intervjuernas genomförande befann sig på skolan, dels för att studien rör elevernas utbildning vilket då gör skolan till en naturlig miljö att diskutera frågorna på. Att studien inte genomfördes i någon annan miljö eller vid annat tillfälle ökade troligtvis respondenternas motivation till medverkan. Om intervjuerna istället skulle ha genomförts under elevernas fritid är det inte lika sannolikt att de varit motiverade till medverkan.

Då tiden blev väldigt knapp på Skola 1 skedde urvalet till gruppintervjuerna under tidspress. Samtliga som tackade ja till att medverka i intervjuerna hade inte haft möjlighet att genomföra enkätundersökningen vilket var en del av syftet med enkätundersökningen. Gällande flickornas gruppintervju uppstod problem vid genomförandet när då tre av de fyra flickorna inte var tillgängliga. Detta gjorde att tre nya flickor valdes att delta. De tre nya flickorna fick en redogörelse för vad som förväntades och skulle diskuteras men de fick inte någon längre betänketid utan var tvungna att direkt ta ett beslut eftersom intervjun skulle genomföras direkt. Detta kan ha påverkat resultatet en aning då tre av respondenterna inte var förberedda. Flickorna satte sig dock snabbt in i undersökningens syfte och var ändå mycket aktiva under intervjun vilket gav bra data till studien. Vid pojkarnas gruppintervju var det en av pojkarna som glömt bort att han tackat ja till att medverka. Detta gjorde att han inte riktigt var förberedd för intervjun, dock valde han att medverka. En annan utav pojkarna trodde att studien hade ett annat syfte och när syftet än en gång meddelades ansåg han inte att det var lika intressant som han trodde att det skulle vara. Pojken blev därmed synligt omotiverad men även han valde ändå att delta. Pojkens brist på motivation speglades i ett antal kommentarer som fälldes under intervjun. Stundtals blev det lite fnittrigt men de övriga pojkarna var ändå bra på att hålla sig till ämnet och redde ut situationerna som uppstod utan att i för stor utsträckning komma ifrån ämnet.

Vid bearbetning av materialet ifrån gruppintervjuerna valdes att först transkribera intervjuerna från ljudfilerna till skrivet material. Detta valdes för att sedan lättare kunna arbeta med texten vid resultatredovisningen. Vid transkriberingen valdes att inte uppmärksamma vilken respondent som gav vilket påstående då det ändå är gruppens åsikter som framförs och inte individernas. Wibeck (2000) framhåller att det är viktigt att tänka på vid analysen att det är gruppens åsikter som framförs och inte individens. Att intervjuerna transkriberades tre till fyra dagar efter intervjuernas genomförande gav mig en möjlighet att få distans till intervjuerna. Direkt efter intervjuernas genomförande skapades en tydlig bild av vad som sades under intervjuerna. Om transkriberingen genomförts i direkt samband till intervjuerna hade en del svårigheter att objektivt lyssna på ljudfilerna uppstått. Efter några dagar och den första bilden av intervjuerna lagt sig påbörjades arbetet med transkriberingen. Vid detta tillfälle framkom en annan bild av intervjuerna. Åsikter kom fram, diskussioner som vid intervjutillfället inte varit noterbar framkom. Min bild av intervjuerna förändrades. Kvale och Brinkmann (2009) menar att översättningen från det muntliga till det skriftliga är något som bygger på översättarens bedömningar och beslut hon eller han tager i samband med översättningen. Transkribering innebär att ändra från en form till en annan men försök till ordagranna utskrifter av intervjun leder ofta till konstruktioner som inte överensstämmer med vare sig muntligt tal eller skriftspråk. Frågan om utskriftens reliabilitet och validitet är svår att avgöra då det inte finns någon objektiv, sann omvandling ifrån muntlig till skriftlig form. Efter att intervjuerna transkriberades påbörjades arbetet med att finna de ord som kunde användas för att besvara studiens frågeställningar. Samma begrepp vars innebörder applicerades på enkätsvaren valdes här också, vilket alltså styr vad som uppmärksammas vid analysen. Andra analysbegrepp hade medfört ett annat resultat.

Då en del problem uppstod med datainsamlingen från Skola 2 gjorde detta att inte någon gruppintervju kunde genomföras på denna skola. Att det inte genomfördes gjorde att dessa elever inte fick någon möjlighet att förklara sina ställningstaganden i samband med enkätundersökningen. Dock framkom liknande resultat ifrån de båda skolorna vid datainsamlingen vilket gör att troligtvis hade inte genomförandet av gruppintervjuer på denna skola medfört en större förändring för studiens resultat.

Det som här har redovisats som förtjänster och brister i studiens genomförande ger läsaren en bild av vilka premisser som finns inbyggda i studien och på vilka grunder studiens resultat presenteras. Studien kunde alltså ha genomförts på alternativa sätt, men den fick denna utformning.

Resultatdiskussion

Studiens syfte med frågeställningar var att studera flickors och pojkars uppfattningar om sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och metod i skolår 7-9 samt vilka aspekter som flickor och pojkar anser vara av vikt för en meningsfull undervisning.

Följande avsnitt diskuterar studiens resultat i relation till syfte och frågeställningar samt tidigare redovisad kunskap och forskning inom problemområdet under följande rubriker: Vikten av sex- och samlevnadsundervisning, Innehållet i undervisningen, Undervisningsmetoder samt Vad krävs för en meningsfull undervisning.

Vikten av sex- och samlevnadsundervisning

Såväl flickorna som pojkarna i studien anser att sex- och samlevnadsundervisning är viktigt. Det hjälper dem på olika sätt att förstå sin utveckling genom puberteten. Eleverna anser även att, i likhet med Socialstyrelsen (2005), det är viktigt att lära sig om de allt mer spridda könssjukdomarna. Många ungdomar har även frågor som man inte kan diskutera hemma och då är det bra att utrymme för detta ges i skolan. Centerwall (1995) framhåller att föräldrar har ett visst ansvar för ungdomars sexualupplysning. Detta medför svårigheter då ungdomar, enligt denna studie, inte kan ställa sina frågor hemma. Såväl Centerwall (1995), Barnombudsmannen (2004) samt Barn och Ungdomsförvaltningen (2008) framhåller att då ungdomar finner mycket av sin kunskap inom detta område på annat håll än genom skolan är det viktigt att skolan har en bra sex- och samlevnadsundervisning för att skapa en verklighetsförankrad bild på området. Även Burtons (2006) studie visar att mycket av kunskapen kommer ifrån annat håll än skolans. Detta mycket på grund utav att undervisningen enligt dessa elever låg för sent i skolan och många hade velat ha den tidigare för att få viktig kunskap innan sexualdebuten. Samtliga elever som medverkade i föreliggande studie har genomgått sin sex- och samlevnadsundervisning under skolår 8 och/eller 9. Detta anser respondenterna överlag är en bra ålder då det krävs en del mognad för att föra diskussioner i området. Pojkarna framhöll även vikten av att få en tidigare undervisning, i enlighet med Burtons (2006) studie, i området för att få en förståelse innan man hamnar i puberteten och alla förändringar som det innebär. Även fast mycket bra information kan spridas mellan kamrater, på nätet, tidningar och andra medier finns ändå risker att en del information överdrivs eller att missförstånd uppstår vilket kan leda till att ungdomar kan få en ”felaktig” bild av sexualitet och relationer. Den största delen av information gällande könssjukdomar får ändå eleverna i skolan. Socialstyrelsen (2009) anser då att det är viktigt att de som arbetar inom detta område får bra utbildning och på så vis kan vara delaktiga i samhällets preventiva åtgärder gällande spridning av könssjukdomar.

Innehållet i undervisningen

I resultatet framkom liknande områden angående innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen i både flickornas och pojkarnas uttryckta uppfattningar. Det som skiljde sig var att flickorna lyfte fram att de har haft undervisningen om menstruationscykeln medan pojkarna framhöll att de haft undervisning rörande alkohol/droger samt abort. I övrigt handlade den erhållna undervisningen om könsorganens anatomi, könssjukdomar, preventivmedel, sex/befruktnings, fosterutveckling, puberteten, samlevnad samt diskussioner. Att skillnader i arbetsområden framkom i studien kan bero på vad eleverna ansåg vara relevant. Troligtvis har även pojkarna haft genomgång av menstruationscykeln men att de inte har ett lika starkt minne av detta då det inte berör dem på samma sätt som flickorna. Att pojkarna lyfter att undervisning skett om abort är intressant då flickorna i undersökningen saknar detta område. Eftersom det är ett område som anses viktigt är det intressant hur det kommer sig att flickorna inte har något minne av att de haft undervisning i detta, om det nu är så att man kan förutsätta att eleverna haft samma undervisning. Kanske har olika frågor framkommit om eleverna varit uppdelade i flick- och pojkgrupper och detta gör att innehållet i undervisningen på så vis varit olika.

Skillnader kan även ha varit i de olika skolorna då undervisningen bedrivits oberoende av varandra.

Skolverkets (2000) kursplan för Biologi framhåller att elever innan slutet av nionde skolåret skall få kunskaper om innebörden av befruktning, sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmetoder samt sexuallivets biologi. Enligt studien kan man utläsa att dessa punkter är något som eleverna delgivits kunskaper inom. Enligt Centerwall (1995) är riskerna med undervisningen att det enbart rör frågeställningar angående könssjukdomar samt riskerna att bli gravid. Detta kan göra att ungdomarna inte känner igen sig och undervisningen känns därmed inte lika meningsfull. Då det framkommit ett ganska stort antal arbetsområden i studien visar detta på att undervisningen troligen har bedrivits med ett vidare perspektiv än utifrån de båda utgångspunkterna.

Vid prioriteringar utav innehållet är, förutom de områden som skiljer könen, prioriteringarna liknande i så väl flick- som pojkgruppen. Vid prioriteringarna i gruppintervjuerna utav samtliga tio arbetsområden som framkommit skiljde det sig en del på hur eleverna i enkäterna resonerat med hur flickorna och pojkarna i intervjuerna resonerat. Den stora skillnaden är placeringen utav könsorganens anatomi i gruppintervjuerna mot placeringen i enkätundersökningen. I enkätundersökningen anses detta vara ett av de viktigaste områdena och har på de flesta enkäter haft en topp placering utav de viktigaste områdena. I flickornas gruppintervju blev det placerat sist då *"Det är bara, ah, bara att plugga in lite ord, det sitter där och där det är egentligen inte så mycket mer..."* enligt flickorna. I pojkarnas intervju blev det även där placerad långt ner i ordningen. Vad detta kan bero på går endast att spekulera i. En förklaring kan vara att nu när eleverna i intervjuerna fick tio områden att prioritera kunde de se områdena i ett vidare perspektiv. En annan förklaring kan vara att eleverna i enkätundersökningen skulle nämna minst tre områden som ingick och prioritera dessa. De elever som bara valt att besvara frågan med tre områden och där könsorganens anatomi var ett utav dem gjorde att detta automatiskt fick en topplacering. Samma förklaring kan vara för flickornas placering av könssjukdomar i gruppintervjun som även det fick en låg placering. I flickornas gruppintervju fick däremot alkohol/droger en hög placering. Mycket intressant med tanke på att inte någon utav flickorna svarat detta område i enkätundersökningen. Kanske var det så att detta område inte automatiskt kopplades samman med sex- och samlevnadsundervisningen eller att undervisningen inom detta var så pass liten att flertalet utav eleverna faktiskt inte kommer ihåg att de haft undervisning inom det. Bara ett fåtal elever i enkätundersökningen hade nämnt samlevnad/relationer som en del av undervisningen medan det i flickornas intervju fick placeringen som det viktigaste inom sex- och samlevnadsundervisningen med motiveringen *"För det handlar mycket om det"*. Pojkarnas intervju gav istället svaret att det inte alls var viktigt med detta område utan att det kommer med tiden. Vad kommer det sig då att inte fler ungdomar svarat det i enkätundersökningen om det är, enligt flickorna, mycket som handlar om just detta? Enligt Skolverkets (2000) kursplan för Biologi skall frågor om sexualitet, samlevnad och kärlek behandlas inom ämnet. Är det så att samlevnad är något som glöms av i dagens sex- och samlevnadsundervisning och att det därmed inte är en självklar del att svara i en enkätundersökning? Är det sexualupplysning istället för sex- och samlevnadsundervisning som i majoritet bedrivs i skolans verksamhet? Även Barn och ungdomsförvaltningen (2008) visar att det är liten

fokusering på samlevnad i undervisningen.

Fler skillnader mellan resultaten som framkom i flickornas och pojkarnas gruppintervjuer är att pojkarna placerar området sex/befruktning högst på sin lista medan det kommer betydligt längre ner hos flickorna. Skillnader på de olika topplaceringarna kan bero på var eleverna just nu befinner sig i utvecklingen. Det kan även vara så att man svarar efter gruppsytryck och vad man förväntas svara i gruppen. Pojkarna hade även en hög placering av könssjukdomar, de anser att det är viktigt *”För att man skall veta att det finns farliga könssjukdomar som man ska skydda sig från.”* Flickorna hade motsvarande argument men ansåg ändå inte att det borde få en topplacering. Barnombudsmannen (2004) visar att eleverna vill ha mer undervisning angående könssjukdomar. I motsatt visar Barn och ungdomsförvaltningen (2008) att mycket utav undervisningen handlar just om könssjukdomar. I likhet med Barnombudsmannens (2004) rapport visar Burtons (2006) studie att undervisningen är grundläggande och berör mest sexuellt överförbara sjukdomar samt könsorganens anatomi. Eleverna i Burtons studie hade gärna sett att de istället fått mer information om var man kan få hjälp och hur preventivmedel fungerar i praktiken. I föreliggande studie visade inte eleverna vare sig att de fick för mycket eller för lite undervisning angående könssjukdomar.

Undervisningsmetoder

Studien visar på en stor variation av undervisningsmetoder inom detta område. Metoder som framkommit är diskussioner, filmer/bilder, genomgångar, instuderingsfrågor, tester, läroböcker samt för Skola 1 Ungdomsmottagningen. De undervisningsmetoder som eleverna framhöll i enkätundersökningen som bra var diskussioner, läroboken, filmer samt Ungdomsmottagningen. Pojkarna framhöll även läxor och instuderingsfrågor som bra metoder. Diskussioner är ett begrepp i resultatet som återkommer genom hela studien på så väl innehållsnivå som metodnivå. Även fast eleverna som medverkat i studien säger sig ha haft mycket diskussioner i den erhållna undervisningen är det ändå något som efterfrågas. Barn och ungdomsförvaltningens (2008) studie visar att eleverna där anser att det är lättare att föra diskussioner i mindre grupper. Även att eleverna vill vara uppdelade i pojk- och flickgrupper. Även Bäckman (2003) tar upp vikten av diskussioner för att eleverna inte skall känna att dem är ensamma om sina tankar och om så är fallet ges en möjlighet för diskussion och på så sätt få en ökad toleransnivå. En förutsättning för diskussioner är att det i klassen är ett sådant klimat att gruppen känner sig bekväm i att diskutera dessa privata frågor. Det nämndes i enkätundersökningen utav pojkarna som där uttryckte att det vore önskvärt att få arbeta blandat pojkar och flickor då man oftast är mest intresserad av det motsatta könet. Deltagarna i Burtons (2006) studie däremot ansåg att könshomogena grupper i undervisningen vore bäst då detta skulle göra att eleverna blev mer avslappnade. Eleverna i Bäckmans (2003) studie poängterade att diskussioner har de mestadels haft inom detta område först när de kom till gymnasiet. Den tidigare undervisningen hade mest varit i form av katederundervisning. Undervisningen innan gymnasiet handlar mestadels om hur saker och ting *är* och inte så mycket om *varför*. Den tidigare undervisningen bestod mest av faktafrågor som rörde reproduktion, sjukdomar och skydd samt kroppsliga förändringar vilket eleverna i studien ansåg både var gammaldags och tråkig.

Bästa undervisningsmetoderna enligt flickorna i intervjun är diskussioner samt besöket på Ungdomsmottagningen. Det som flickorna uttrycker var mest positivt med besöket på Ungdomsmottagningen var att de anonymt kunde ställa frågor. Värt att tänka på är att detta område kan upplevas av eleverna som högst privat och då blir det lärarens uppgift att vara uppmärksam på att eleverna kan tycka att det känns tungt att ställa privata frågor till sin ordinarie lärare. Denna erfarenhet erhöll även Bäckman (2003) under sin studie då eleverna tyckte att det var jobbigt att ställa frågor. Även fast det var under sådana former där de anonymt fick skriva lappar. Eleverna kände ändå att de fick dela med sig av något högst privat. Pojkarna, i så väl intervjun som i enkätundersökningen, i föreliggande studie beskrev istället att variationen av undervisningsmetoder är det bästa sättet att arbeta. Diskussioner nämndes även då det ger en möjlighet att ta del av andras åsikter. Skolverket (1999) påpekar att skolan skall ge utrymme för att kunskap finns i olika former samt att elever tar till sig kunskap på olika sätt. Även detta visar på vikten av en varierad undervisning inom samtliga arbetsområden. Centerwall (1995) menar att sex- och samlevnadsområdet är något som är tacksamt att undervisa i. Svårigheter är däremot att individanpassa undervisningen då eleverna är olika gällande mognad och utveckling.

Mindre bra metoder att undervisa på är, enligt flickorna i intervjun, när läraren har genomgångar där eleverna skall skriva av det läraren skriver på tavlan. Detta gör att eleverna inte förstår sambandet och de tycker sig inte få bra förklaringar till vad läraren går igenom. I pojkarnas intervju ville de inte ha undervisningsmetoder där man skriver mycket. Om detta även är förknippat med de genomgångar som flickorna pratar om är osagt. Andra mindre bra undervisningsmetoder som framkom i samband med enkätundersökningen var av flickorna läroboken och filmer medan pojkarna menar på att instuderingsfrågor inte är en bra metod. Intressant är att alla dessa tre metoder även framkommit som bra undervisningsmetoder. Kanske visar detta än en gång på hur viktigt det är med variation för att så många elever som möjligt skall få sina behov tillfredsställda under en så stor del av undervisningen som möjligt. Flickorna i intervjun framhåller även att det är en fördel att arbeta ämnesövergripande då man på så vis kan få samma kunskaper med olika perspektiv som gör att man får en större helhetsbild. Pojkarna i intervjun ansåg att det inte var av någon större betydelse huruvida man arbetade med området i ett eller flera ämnen. Skolverket (1999) skriver i sin publikation att sex- och samlevnadsområdet är något som är ett ämnesövergripande kunskapsområde som rektorer ansvarar för att det integreras i olika ämnen. Det är även på dessa skolor där rektorn fullgjort sitt uppdrag där sex- och samlevnadsundervisningen är som rikast. Huruvida detta är gjort på de skolor där studien genomförts är inte kartlagt däremot finns det spridda åsikter bland eleverna om huruvida de anser att arbetet skall vara ämnesövergripande.

Vad krävs för en meningsfull undervisning

Eleverna i denna studie anser att de haft en bra sex- och samlevnadsundervisning. Samtliga deltagare anser även att det är ett viktigt område att få undervisning inom. Barn och Ungdomsförvaltningen (2008) framhåller att de flesta eleverna tycker att sex- och samlevnadsundervisning varit bra men de önskar en fördjupning i området.

Barnombudsmannen (2004) har i sin årsrapport tagit upp att nästan alla ungdomar tycker att en sex- och samlevnadsundervisning är viktig dock var det så många som en tredjedel som är missnöjda med den undervisning som de fått i skolan.

Viktigt i undervisningen är att ha en lärare som är väl insatt i området. Tre av de fyra pojkarna som deltog i denna studiens intervju anser att den ordinarie NO-läraren har tillräckligt med kunskaper för att undervisa i området. Däremot ansåg den fjärde att det borde vara någon med mycket erfarenhet. Detta resonemang hade även flickorna som deltog i studiens intervju. De ansåg att det borde komma någon som är expert på området, sexolog, och har undervisningen för att de skall kunna få svar på sina frågor. Då flickorna till viss del ansåg att läraren skrattade bort vissa av elevernas frågor gjorde det att eleverna inte kände sig bekväma med att läraren undervisade. Då det är ett viktigt område i tonåren är det nödvändigt att ungdomarna ges relevanta svar. Gemensamt för både flickor och pojkar är att de anser att undervisningen skall innehålla det som är relevant för dem just nu. Att läraren skall utgå ifrån deras verklighet. Genomgående tema i gruppintervjuerna var att eleverna ville få information om det som berör dem just nu. Innehåll i undervisningen som eleverna inte känner är aktuella för dem i dagsläget blir placerade långt ner på gruppintervjuernas prioriteringslistor. Barnombudsmannen (2004) skriver att vanligast är att klassläraren håller i området men det förekommer att man tar hjälp av skolsköterska eller ungdomsmottagningen. I Moestrup-Jensen (2007) studie anses att det är den ordinarie läraren som skall undervisa i ämnet och knappt hälften av respondenterna tycker att det var bra med personal utifrån. Däremot anser eleverna i studien att det var viktigt att ha ett fungerande samarbete mellan skola och ungdomsmottagning. Eleverna i Burtons (2006) studie anser däremot att det skall vara någon utifrån som ansvarar för undervisningen. Det skall vara någon med mycket kunskaper och som känner sig bekväm och avslappnad. Någon som ungdomarna kan prata med och ställa frågor till utan att det skall blir obekvämt. Barn och ungdomsförvaltningen (2008) lyfter även de fram betydelsen av att ha en lärare som inte är generad när denne undervisar i området. En generad lärare gör att det blir svårt att ha diskussioner och lektionerna blir oftast inte bra. Eleverna i deras rapport nämner även att några elever väljer att ta avstånd ifrån undervisningen då den till viss del kan upplevas som pinsam. Även eleverna i deras rapport påpekar nyttan av att använda sig av barnmorska och/eller skolsköterska då de har mer information och ger information på annat sätt än vad läraren gör. Flickorna i föreliggande studie anser även att läraren borde utgå ifrån vad eleverna nu genomgår och anpassa sin undervisning efter vad som är relevant för dem just då. Skolverket (1999) och Moestrup-Jensen (2007) menar att undervisningen skall bedrivas i en öppen miljö där man som lärare utgår ifrån elevernas frågor. De anser även att som undervisande lärare bör man eftersträva att ge eleverna tid att själva reflektera över frågor som rör sex- och samlevnad. Enligt Centerwall (1995) är detta område det viktigaste för lärare att hålla gränsen mellan personligt och privat.

I den enkätundersökning som i studien genomfördes fick eleverna svara på vad sex- och samlevnadsundervisningen skall innehålla för att de skall känna att den är meningsfull. De vanligaste svar som framkom var att det skulle innehålla information om preventivmedel, könssjukdomar och känslor. Eleverna i enkätundersökningen vill även ha mer och moderna filmer i undervisningen medan eleverna, framförallt pojkarna, i

intervjun var nöjda med de filmer som de fick se. Detta kan förklaras på så vis att de haft olika lärare och troligtvis har inte samma material visats för samtliga grupper. Andra viktiga delar som borde ges utrymme i undervisningen var samtal om relationer och puberteten. Eleverna ifrån Skola 1 anser att besöket på Ungdomsmottagningen var mycket bra medan eleverna ifrån Skola 2 eftersöker ett sådant besök. Flickorna ville ha med diskussioner om abort, våldtäkter, lagar och straff samt alkohol/droger medan pojkarna ville ha information om könsorganens anatomi och sex/befruktning. Då det var ett stort bortfall på just denna fråga i enkätundersökningen är det svårt att göra någon generalisering. Däremot går det att se att ungdomarna vill ha en bred undervisning med många olika innehåll. Även Barnombudsmannens (2004) rapport visar att många elever kände att det saknades mycket i undervisningen. Även där var det svårigheter med att uttröna vad eleverna saknade. Förklaringar till detta kan vara i likhet med vad Barnombudsmannen kom fram till i sin rapport är att ungdomar inte vet vad de kan förvänta sig att undervisningen skall innehålla. Att eleverna inte har kunskaper angående ämnets innehåll gör att eleverna inte heller kan påverka undervisningens innehåll samt metod. Därmed fräntas elevernas inflytande i undervisningen som de enligt Lpo 94 (Skolverket 2006) har rätt till. I såväl Barnombudsmannens (2004) rapport som i Barn och ungdomsförvaltningens (2008) visar i enlighet med denna studie att eleverna efterfrågar mer tid för diskussioner samt frågor av tyngre karaktär så som abort och brott. Bäckmans (2003) studie genomfördes på skolor med "ideal" sex- och samlevnadsundervisning. Undervisningen var här upplagd på så vis att området genomfördes med hjälp av dialoger och diskussioner för att en möjlighet att funderingar och fördomar skulle kunna lyftas fram.

I flickornas intervju angående förbättringar som kan göras i området återkommer även svaren att de gärna vill att någon expert, sexolog, skall komma in och hålla i området för att de skall kunna få svar på sina frågor samt att de önskar att ytterligare utrymme hade lämnats för diskussioner. Pojkarna i sin intervju däremot skämtade bort frågan med "mer praktiskt" och en massa fniss kring detta. Frågan angående förbättringar ställdes i slutet av intervjun och en förklaring kan vara att pojkarna inte längre var motiverade att medverka. Flickorna i enkätundersökningen önskar även att lektionerna blir mer seriösa medan pojkarna i intervjun gärna ser att man gör dem mer skämtsamma.

Avslutande reflektion och slutsats

För att nå en meningsfull undervisning anser så väl flickor som pojkar att det bör vara en variation på innehållet. Stora likheter dras mellan vad flickor och pojkar anser är det viktiga. Eleverna tycks i undervisningen få mycket faktakunskap men saknar utrymme för diskussioner, framförallt inom området som rör samlevnad. Mycket tid tycks läggas i undervisningen på sexualitet, könsorganens anatomi samt könssjukdomar. Samtal om relationer, abort, alkohol/droger samt brott och lagar är något som eleverna saknar. För att eleverna skall känna att de får en meningsfull undervisning krävs att den som undervisar i ämnet har kunskaper i området. Pojkarna i studien anser att den ordinarie NO-läraren har tillräckliga kunskaper. Flickorna däremot anser att det borde vara en expert som undervisar i området. Gemensamt är att oavsett vem som ansvarar för undervisningen är det viktigt att utgå ifrån elevernas åsikter och vad de går igenom för att eleverna skall känna att de får ut så mycket som möjligt av utbildningen. För att

kunna utgå ifrån elevernas frågeställningar krävs att det är en lärare som inte blir generad utan på ett professionellt sätt kan besvara elevernas funderingar. Enligt studier samt flickornas åsikter i denna studie är det även en fördel att arbeta ämnesövergripande inom detta område. Studiens slutsats är: För att åstadkomma en meningsfull undervisning i sex- och samlevnad ur ett elevperspektiv förutsätts att eleverna får tillgång till information om vad undervisningsområdet skall innehålla. Genom förhandsinformationen kan eleverna ges inflytande i undervisningen. Detta kräver att undervisande lärare ger utrymme för elevernas tankar och frågeställningar i undervisningen.

Fortsatt forskning

Utifrån denna studie vore det intressant att genomföra ytterligare en studie med samma syfte fast med ett större antal respondenter för att skapa en större förståelse för flickor och pojkars uppfattningar inom området. Att göra studien i ett större perspektiv gör att större generaliseringar kan dras. Vidare hade det varit intressant att studera elevers inflytande i sex- och samlevnadsundervisningen för att se om elever med stort inflytande anser att deras undervisning är mer relevant än de elever där läraren själv planerar områdets innehåll och undervisningsmetoder. Då en problematik är att elever inte har tillräckligt stora kunskaper gällande innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen för att kunna påverka områdets innehåll hade det vara intressant att studera huruvida en ökad kunskap hos eleverna skulle kunna leda till en utveckling i skolans sex- och samlevnadsundervisningen. I denna studie har även tankar kring en meningsfull undervisning lyft. I vilken grad är det viktigt att eleverna skall känna att undervisningen är för dem meningsfull?

Referenser

Andersson, B-E. (1994). *Som man frågar får man svar – en introduktion i intervju- och enkätteknik*. Andra upplagan. Kristianstad: Boktryckeri AB.

Barn- och Ungdomsförvaltningen. (2008).

Inventering av sex- och samlevnadsundervisning vt-2008. Rapport 2008-08-18.

[Tillgänglig]: <http://www.liv.se/sidkat/8595/inventering.pdf>. [2010-09-15].

Barnombudsmannens. (2004). *Älskar, älskar inte – Om barn och ungas nära relationer*. Barnombudsmannens årsrapport. [Tillgänglig]:

http://www.bo.se/Files/publikationer,%20pdf/BO_alskar040330_72dpi.pdf.

[2010-09-15].

Burton, V. (2006). Sex education in school: young people's views. *Paediatric nursing*, (18)8, 20-22. [Tillgänglig]:

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&hid=17&sid=84c87bb0-5d14-483d-ae3c-0d076f2b0b21%40sessionmgr12>. [2010-12-14].

Buston, K. & Hart, G. (2001). Heterosexism and homophobia in Scottish school sex education: exploring the nature of the problem. *Journal of Adolescence*, (24)1, 95-109.

[Tillgänglig]:

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6WH0-45BT69K-K&_user=646852&_coverDate=02%2F28%2F2001&_rdoc=1&_fmt=high&_orig=search&_origin=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_searchStrId=1592529338&_rerunOrigin=google&_acct=C000034819&_version=1&_urlVersion=0&_userid=646852&_md5=a0160b714ab333a63a47f2f53cd32048&searchtype=a. [2010-12-30].

Bäckman, M. (2003). *Kön och känsla – samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. (Diss. Stockholm). Göteborg: Makadam förlag.

Centerwall, E. (1995). "Kärlek känns" förstår du" - samtal om sexualitet och samlevnad i skolan. Stockholm: Gotab och Skolverket.

Davidson, N. (1996). Oh boys! Sex education and young men. *Health Education*, (96)3, 20-23. [Tillgänglig]:

<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=0965-4283&volume=96&issue=3&articleid=871651&show=abstract>. [2010-12-30].

Forsberg, M. (2006). *Ungdomar och sexualitet. En forskningsöversikt år 2005*. Statens Folkhälsoinstitut R 2006:18. [Tillgänglig]:

<http://www.fhi.se/Publikationer/Alla-publikationer/Ungdomar-och-sexualitet/>. [2010-12-28].

Holme, I-M. & Krohn-Solvang, B. (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Kraft, P. (1993). Sexual knowledge among Norwegian adolescents. *Journal of adolescence*, (16)1, 3-21. [Tillgänglig]: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6WH0-45P12W1-14&_user=646852&_coverDate=03%2F31%2F1993&_rdoc=1&_fmt=high&_orig=search&_origin=search&_sort=d&_docanchor=&_view=c&_searchStrId=1592519910&_rerunOrigin=scholar.google&_acct=C000034819&_version=1&_urlVersion=0&_userid=646852&_md5=5444346c2f046c215a055622a40538dc&_searchtype=a. [2010-12-30].

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Moestrup-Jensen, A. (2007). *Killars upplevelse av sex- och samlevnadsundervisning – en enkätundersökning i gymnasieskolan*. (Magisteruppsats, Sahlgrenska Akademin, Institutionen för vårdvetenskap och hälsa, Göteborgs universitet). [Tillgänglig]: <http://gupea.ub.gu.se/handle/2077/19681>. [2010-09-15].

Skolverket. (1999). *Nationella kvalitetsgranskningar – skolverkets rapport nr 180*. [Tillgänglig]: <http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d003600300035/target/Record%3Fk%3D605>. [2010-02-12].

Skolverket. (2000). *Kursplan för Biologi*. Inrättad 2000-07. [Tillgänglig]: <http://www.skolverket.se/sb/d/2386/a/16138/func/kursplan/id/3879/titleId/BI1010%20-%20Biologi> [2010-10-06].

Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet – Lpo 94*. [Tillgänglig]: <http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e0073006b006f006c007600650072006b00650074002e00730065003a0038003000380030002f00770074007000750062002f00770073002f0073006b006f006c0062006f006b002f0077007000750062006500780074002f0074007200790063006b00730061006b002f005200650063006f00720064003f006b003d0031003000360039/target/Record%3Fk%3D1069>. [2010-10-06].

Socialstyrelsen (2005). *Reproduktiv hälsa i ett folkhälsoperspektiv*. Andra upplagan. [Tillgänglig]: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9974/2005-112-5_20051125.pdf [2010-02-05].

Socialstyrelsen (2009). *Nationell handlingsplan för klamydiaprevention – med fokus på ungdomar och unga vuxna 2009-2014*. [Tillgänglig]: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8402/2009-126-180_2009126181.pdf [2010-02-05].

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svaleryd, K. (2003). *Genuspedagogik – en tanke och handlingsbok för arbete med barn och unga*. Stockholm: Liber AB.

Trost, J. (1994). *Enkäthandboken*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2007). *Enkäthandboken*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2001). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

[Tillgänglig]: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. [2010-02-12].

Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Till ansvarig lärare på berörd skola.

Hej!

Mitt namn är Louice Andersson och jag studerar på Högskolan i Skövde där jag läser lärarprogrammet och är nu inne på min åttonde termin. Jag genomför nu mitt examensarbete och har valt att inrikta mig på att skriva om sex- och samlevnadsundervisning i årskurserna 7-9. Mitt syfte är att få fram elevernas uppfattning om undervisningens metod, innehåll samt dess relevans för eleven. Till min studie skulle jag behöva få hjälp utav ett antal elever som kan hjälpa mig att svara på frågor. Metoden jag tänkt använda mig av är först enkäter som eleverna var och en fyller i och sedan utifrån dessa svar vill jag genomföra gruppintervjuer. Grupperna skall bestå av 4 elever i varje där vi kan föra ett samtal för att jag skall få en större förståelse för de svar som lämnats i enkäterna. Enkäterna används även på så vis att eleverna får då en möjlighet att sätta sig in i området innan och kan då vara mer förberedda till intervjun. Elevernas deltagande är frivilligt och materialet kommer att hanteras konfidentiellt.

Vid ytterligare frågor är Ni välkommen att kontakta mig.

xxxxx@student.his.se

07XX-XX XX XX

Vore tacksam för hjälp att genomföra min studie.

Med vänliga hälsningar

.....
Louice Andersson

Jag godkänner att Louice Andersson genomför en del av datainsamlingen till sin studie i mina, för studien relevanta, klasser.

.....
Ansvarig lärare

.....
Ort och Datum

Bilaga 2

Enkätundersökning – Sex- och samlevnadsundervisning i skolans senare åldrar.

Denna enkätundersökning vänder sig till dig som under skolans år 7-9 genomfört sex- och samlevnadsundervisning. Enkätundersökningen är en del av det material som samlas in för att skapa en uppfattning kring just *din* uppfattning om undervisningen i ämnet. Det är inga svar som är **rätt** eller **fel** utan just **din åsikt** är **viktig** för studien. För att få en bra uppfattning som möjligt vill jag ha utförliga svar som möjligt och om det behövs får ni gärna skriva på **baksidan**. Om du väljer att skriva på baksidan starta med att **skriva numret** på den fråga du besvarar. Vid frågor med alternativ var vänlig att kryssa i **ett** alternativ.

Enkätundersökningen genomförs **anonymt**.

1. Vilket kön har du?

Flicka.....

Pojke.....

2. När deltog du senast i sex- och samlevnadsundervisning?

3. Vid vilken ålder anser du är det lämpligt att ha sex- och samlevnadsundervisning?
Motivera.

4. Tycker du att sex- och samlevnadsundervisning i skolan är viktigt? Motivera.

5. Nämn minst tre områden som ingick i sex- och samlevnadsundervisningen.

6. Vilket område av dina ovan nämnda tycker du var viktigast. Numrera dessa där det viktigaste har nummer 1, näst viktigaste nummer 2 osv.

7. Nämn minst ett område som du tyckte saknades i sex- och samlevnadsundervisningen.

8. Varför anser du att detta/dessa områden som du svarade i fråga 7 är viktigt att ha med i sex- och samlevnadsundervisningen?

9. Vad är viktigt att ta upp i sex- och samlevnadsundervisning för att den skall kännas meningsfull för dig?

10. Vilka undervisningsmetoder användes i sex- och samlevnadsundervisningen? (Exempelvis diskussioner, film, instuderingsfrågor, besök utifrån, besök på Ungdomsmottagningen m.m.) Skriv så många som du kommer på.

11. Vilka metoder tycker du var bra? Motivera.

12. Vilka metoder tycker du var mindre bra? Motivera

13. Vad anser du om den sex- och samlevnadsundervisning du fått? Undervisning och innehåll. Motivera.

14. Hur kan sex- och samlevnadsundervisning förbättras?

Tack för din medverkan!

Bilaga 3

Intervjuguide

I enkätundersökningen framkom dessa, nedanstående, områden som innehåller i sex- och samlevnadsundervisningen. Vilket område var viktigast? Vilket var minst viktigt? Gör en prioriteringslista. Motivera.

Använda kort med de olika områdena på som eleverna kan ha när de gör sin lista.

- Preventivmedel
- Könssjukdomar
- Könsorganen
- Sex/Befruktning
- Pubertet/Kroppsutveckling
- Samlevnad
- Abort
- Fosterutveckling
- Alkohol/Droger
- Ungdomsmottagningen

Vad saknades eller vad hade ni velat ha mer av i undervisningen?
Motivera.

Vilka undervisningsmetoder var bra?

Vilka undervisningsmetoder var mindre bra?

Vem skall undervisa i området?

Arbetade ni ämnesövergripande? Bra/Dåligt.

Hur förbättrar vi undervisningen? Om ni fick bestämma hur hade sexualundervisningen sett ut då?

Övriga kommentarer: